

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

(назва факультету)

Кафедра українознавства

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

Тема: «Право на місто: громадський простір Павлограда»

Виконала: студентка IV курсу

група ОКУ-43

Спеціальність: 034 Культурологія

(шифр, назва спеціальності)

Освітня програма: Урбаністичні студії

Крупська А. Ю.

Керівник к.філол.н. доц. Курушина М. А.

Рецензент к.і.н. доц. Дейнека В. В.

Підсумкова оцінка: за національною
шкалою:

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № 4 від 14 червня 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____

(підпис)

Лисенкова В. В.

(прізвище та ініціали)

м. Харків – 2025 рік

АНОТАЦІЯ

Крупська А.Ю. *Право на місто: громадський простір Павлограда.*

Бакалаврська робота присвячена вивченню громадського простору Соборної площі в місті Павлоград крізь призму концепції «право на місто» та практик партисипації. У роботі проаналізовано теоретичні засади «права на місто» в урбаністичних дослідженнях, розкрито значення громадського простору як соціокультурного явища. Проведено комплексне дослідження історико-культурного контексту Павлограда, проаналізовано реконструкцію Соборної площі (2019–2021) та громадську думку мешканців щодо змін у просторі. Визначено ключові проблеми функціонування публічного простору, зокрема відсутність діалогу між владою та громадою. Розроблено рекомендації щодо створення інклюзивного, функціонального та культурно значущого простору.

Ключові слова: право на місто, громадський простір, Павлоград, Соборна площа, партисипація.

ANNOTATION

Krupska A.Y. *The Right to the City: Public Space of Pavlohrad.*

The bachelor's thesis is devoted to the study of Soborna Square in the city of Pavlohrad through the lens of the “right to the city” concept and participatory practices. The paper analyzes the theoretical foundations of the “right to the city” in urban studies and explores public space as a sociocultural phenomenon. A comprehensive analysis of Pavlohrad’s historical and cultural context is provided, along with an assessment of the 2019–2021 reconstruction of Soborna Square and public opinion regarding the changes. Key challenges of the space’s functioning are identified, particularly the lack of dialogue between authorities and residents. Recommendations are developed for creating an inclusive, functional, and culturally meaningful public space.

Key words: right to the city, public space, Pavlohrad, Soborna Square, participation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПЦІЯ «ПРАВО НА МІСТО»	7
1.1. Концепція «Право на місто» в урбаністичних дослідженнях.....	7
1.2. Поняття громадського простору: теорія і практика.....	17
Висновки до Розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. СОБОРНА ПЛОЩА В ПАВЛОГРАДІ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ	26
2.1. Історико-культурний портрет Павлограда.	26
2.2. Проблема реконструкції Соборної площі Павлограда	30
2.3. Аналіз громадської думки щодо реконструкції	37
2.4. Рекомендації щодо формування сучасного простору Соборної площі Павлограда.	60
Висновки до Розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	68
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Сучасні міста є складними соціокультурними просторами, де взаємодіють різні актори, зокрема й різні групи населення, формуючи міське середовище відповідно до власних потреб та інтересів. У такому контексті все більшої ваги набуває питання партисипації, тобто залучення мешканців до прийняття рішень, що стосуються життя й розвитку міста.

Громадські простори є місцями взаємодії, ключовими вузлами соціокультурного життя сучасних міст. Їхнє вивчення стає дедалі актуальнішим у зв'язку зі стрімкими культурними, соціальними, політичними, історичними процесами, змінами в структурі міст, урбанізацією, змінами самого міського середовища та пошуком ефективних моделей взаємодії між владою та мешканцями.

Дослідження громадських просторів у конкретних містах дає можливість проаналізувати діяльність усіх акторів у творенні культурного і фізичного ландшафту міста, виявити робочі моделі з перетворення просторів та на основі емпіричного матеріалу зробити певні узагальнення, виробити дієві рекомендації.

Соборна площа Павлограда є одним із ключових громадських просторів міста. Ця важлива для культурного життя містян локація пережила зміни внаслідок реконструкції 2019–2021 років. Вивчення історії цієї реконструкції та соціокультурних процесів, що з нею пов'язані, а також аналіз думки мешканців та офіційних повідомлень влади дозволяють зрозуміти, як влада та містяни сприймають громадський простір, які соціальні функції він виконує та які перспективи його подальшого розвитку.

Об'єкт дослідження — громадський простір міста Павлоград.

Предмет дослідження — процеси формування, трансформації та використання Соборної площі Павлограда крізь призму поняття партисипації і концепції «право на місто».

Мета дослідження: аналіз громадського простору Соборної площі Павлограда в контексті поняття партисипації і концепції «право на місто»,

вивчення історії формування простору та накреслення перспектив переоблаштування.

Завдання дослідження:

- проаналізувати концепцію «право на місто» А. Лефевра;
- дослідити теоретичні підходи до визначення громадського простору та його функцій;
- розглянути соціокультурний та історичний контекст розвитку Павлограда; визначити основні особливості реконструкції Соборної площі Павлограда у період 2019–2021 років;
- проаналізувати громадську думку щодо змін у просторі площі;
- надати рекомендації щодо покращення функціональності та культурної значущості Соборної площі Павлограда.

Методологія дослідження. Методологічною основою роботи є міждисциплінарний підхід, що дозволяє вивчати громадський простір як місце і результат соціокультурної взаємодії різних акторів. Основними методами дослідження є: аналіз, синтез (застосовано у вивченні теоретичної бази дослідження, для формулювання основних теоретичних положень дипломної роботи), описовий метод (використано для створення історичного та соціокультурного портрету Павлограда, що дає можливість розглядати формування і трансформацію досліджуваного громадського простору в соціокультурному та історичному контексті), метод контент-аналізу медійних та офіційних джерел, соціологічні методи опитування (анкетування, інтерв'ю) для аналізу громадської думки; методи польового дослідження (спостереження, фотографічна фіксація) для оцінки використання простору.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі Соборної площі Павлограда з погляду ідеї партисипації та концепції «право на місто». Авторка формулює власні пропозиції покращення дослідження громадського простору з урахуванням соціокультурного та історичного розвитку Павлограда, теоретичних напрацювань учених. Вперше в науковий обіг введено результати

опитування (сучасний зріз), а також матеріали, зібрані з відкритих джерел, що відбивають думку мешканців щодо організації досліджуваного громадського простору.

Теоретичне значення дослідження. Окремі теоретичні положення й результати дипломної роботи сприятимуть подальшому розвитку теоретичних уявлень про громадські простори та їх роль у формуванні міської ідентичності. Робота також доповнює сучасні дослідження концепції «право на місто» в українському контексті.

Практична значущість роботи. Одержані результати можуть бути використані для подальшого планування міського простору Павлограда, розроблення стратегій благоустрою та покращення взаємодії між органами влади та мешканцями. Також матеріал і результати дослідження можуть бути корисні для міських планувальників, урбаністів та соціологів у дослідженні громадських просторів в інших містах України.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи становить 83 сторінки, з яких текстова частина займає 60 сторінок. У списку використаних джерел представлено 51 позицію, що включає наукові публікації, аналітичні статті, електронні ресурси, результати власного соціологічного дослідження. Додатки охоплюють перелік запитань, використаних під час анкетування та проведення напівструктурованих інтерв'ю з мешканцями Павлограда, а також фотографії досліджуваного простору.

Перший розділ присвячений теоретичному аналізу концепції «права на місто» та поняття громадського простору в урбаністичних дослідженнях.

Другий розділ містить аналіз історичного контексту Павлограда, проблеми реконструкції Соборної площі, громадської думки мешканців та рекомендації щодо формування сучасного публічного простору.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення та результати дипломної роботи були апробовані на наукових заходах. Зокрема, доповідь на тему «Реконструкція Соборної площі

Павлограда: методи аналізу громадської думки» була представлена 17 травня 2025 року на XXI Харківських студентських філософських читаннях «Світ штучного інтелекту і людина: філософія, культура, політика». Окремі аспекти дослідження, присвячені питанням збереження історичної спадщини в міському просторі, були викладені у доповіді «Роль культурної спадщини Павлограда у формуванні громадського простору», представлений 10 квітня 2025 року на 87-й Міжнародній науковій конференції студентів Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПЦІЯ «ПРАВО НА МІСТО»

1.1. Концепція «Право на місто» в урбаністичних дослідженнях

Концепція «право на місто» є однією з ключових у сучасній урбаністиці та соціальній географії. Вона була вперше сформульована французьким соціологом та філософом А. Лефевром у праці «Le Droit à la Ville» («Право на місто», 1968), де місто розглядається як простір соціальних відносин та боротьби за владу [43]. Учений стверджує, що місто – це твір, ближчий до витвору мистецтва, ніж до простого матеріального продукту. На його думку, якщо існує виробництво міста та соціальні відносини в місті, то це виробництво та відтворення людей людьми, а не виробництво предметів. Місто має історію; це витвір історії, тобто чітко визначених людей та груп, які здійснюють цей «твір» в історичних умовах. Ці умови, які одночасно уможливають і обмежують можливості, ніколи не є достатніми, щоб пояснити, що народилося «з них, у них, ними» [43]. Концепцію «права на місто» слідом за А. Лефевром розвивали багато дослідників, зокрема Д. Гарві, М. Пурселл, Ш. Зукін та ін.

Варто зазначити, що право на місто не юридичним чи адміністративним поняттям, воно стосується передусім соціального права, що забезпечує громадянам можливості впливати на розвиток міського простору, брати участь у його плануванні та користуватися всіма його ресурсами на рівних умовах. За Лефевром, право на місто є колективним правом, яке включає два основні аспекти: право на участь — можливість мешканців міста брати участь у прийнятті рішень щодо міського розвитку (від планування громадських просторів до транспортної політики) [43]; та право на привласнення — використання міського простору у спосіб, що відповідає потребам громади, а не лише інтересам політичної чи економічної еліти [45, с. 100]. А. Лефевр також міркує про роль «центрів прийняття рішень» у сучасних містах, їхню природу й функції, а також взаємодію з мешканцями [43].

Цей підхід контрастує з неоліберальною моделлю управління містами, що переважає в останні десятиліття, де громадян дедалі більше відсторонюють від прийняття рішень на користь транснаціональних корпорацій і приватних інвесторів [45, с. 99-100]. Як відзначає М. Пурселл, якоюсь мірою «право на місто» стало чимось на кшталт крилатої фрази, а потенціал самої концепції в розвитку нової демократії ще необхідно критично дослідити; реалізація концепції Лефевра не є завершеним рішенням, а радше відкриттям до нової міської політики, яка зосереджується на інтересах мешканця як головного суб'єкта міста [45, с. 100, 108]. У такому розумінні право на місто — це не лише доступ до простору, а й контроль за його трансформацією в інтересах громади.

У збірці "Cities for People, Not for Profit: Critical Urban Theory and the Right to the City" («Міста для людей, а не для прибутку: критична урбаністична теорія і право на місто», 2012) під редакцією Н. Бреннера, П. Маркузе та М. Маєр, автори розвивають ідеї Лефевра, аналізуючи, як право на місто може протистояти неоліберальній логіці управління містами. Вони наголошують, що право на місто — це не просто гасло, а політична рамка для трансформації урбаністичних процесів у бік більшої справедливості, інклюзивності та демократичності. Збірка об'єднує теоретичні дослідження з прикладами соціальних рухів, які відстоюють своє право на простір і на участь у міському розвитку. Особливо важливою є теза про необхідність відновлення міст як колективного надбання, що повинне бути доступним для всіх, а не лише для економічно привілейованих груп [40, с. 15-18].

Д. Гарві вбачає у праві на місто можливість колективного протистояння капіталістичній логіці присвоєння міського простору та створення нових форм міського життя, заснованих на справедливості та рівності, він наголошує на колективності права на місто [5, с. 49-50]. У цьому контексті концепція набуває характеру радикального політичного гасла, спрямованого проти інструменталізації міста як товару.

Для нашої роботи також важливо зауважити, що і А. Лефевр, і Д Гарві відзначають, що право на місто є не лише й не стільки правом на те, що було і вже є, а й правом на те, що ще буде (може бути реалізовано).

Значну увагу у вивченні права на місто приділяють і культурному виміру міського досвіду. Наприклад, Ш. Зукін наголошує, що боротьба за міський простір — це також боротьба за культурне представництво, де «право на місто» означає право на формування міського образу від імені різних соціальних груп, а не лише естетичних інтересів середнього класу чи девелоперів [51, с. 33–34]. Таким чином, місто розглядається не лише як фізичний простір, а як соціокультурне середовище значень, пам'яті та ідентичностей, де репрезентація є не менш важливою, ніж участь.

Зрештою, право на місто в сучасній урбаністиці постає як багатовимірна концепція, що охоплює політичну участь, соціальну справедливість, культурну репрезентацію та право на повсякденне користування міськими благами. Вона кидає виклик наявним моделям міського розвитку й пропонує переосмислення ролі мешканця як активного суб'єкта містобудівного процесу [45, с. 106–107].

А. Лефевр наголошував, що місто має бути створене не для обслуговування ринкових інтересів і комерційного прибутку, а передусім для задоволення потреб і очікувань людей, які його населяють. У центрі його концепції перебуває переконання, що справжнє місто повинно розвиватися відповідно до принципів соціальної справедливості, доступності, рівноправності та спільного творення простору. Це передбачає необхідність активної боротьби з такими явищами, як джентрифікація — процес витіснення менш забезпечених мешканців із центральних районів через зростання вартості житла; а також з несанкціонованим капіталістичним втручанням у міський простір, що руйнує соціальні зв'язки та підпорядковує місто виключно логіці прибутку. Лефевр також застерігає проти нерівного доступу до міської інфраструктури — шкіл, парків, транспорту, медичних установ — і наголошує, що всі мешканці мають право користуватися цими благами на рівних умовах [43]. У цьому контексті він рішуче критикує тенденцію до перетворення міста на об'єкт споживання,

інвестицій і туристичного брендування, де головну роль відіграє не громада, а приватний капітал. Саме тому «право на місто» у Лефевра є не лише теоретичним поняттям, а й політичним заклик до повернення міст їхнім мешканцям, до розширення можливостей для активної участі громадян у формуванні і трансформації міського середовища згідно з їхніми реальними потребами, культурними практиками та локальними контекстами.

Учений стверджував, що місто є результатом творіння (*oeuvre*), тобто колективного процесу продукування, відтворення і оновлення соціальних відносин у конкретному просторі. На його думку, місто не є чимось статичним або заздалегідь визначеним — воно постійно формується і змінюється у взаємодії з повсякденними соціальними практиками, трудовою активністю, культурними ритуалами, звичаями, протестами та іншими формами участі мешканців. Ця динаміка підкреслює, що кожне місто має власну історію, структуру пам'яті та унікальну послідовність трансформацій. У формуванні цієї історії беруть активну участь самі мешканці — як у буквальному, так і в символічному сенсі. Зрештою, мешканці не лише творять місто, вони є його невіддільною частиною, носіями спогадів, значень, досвіду та ідентичностей. Простір міста у такому розумінні — це не лише фізичне середовище, сформоване з будівель, вулиць та інфраструктури, а й складний соціокультурний ландшафт, простір пам'яті, емоцій, уявлень і досвіду, який утворюється через постійне співіснування минулого й теперішнього, через взаємодію видимого та невидимого, матеріального і символічного.

Лефевр також формулює надзвичайно важливий принцип збереження того, що було раніше. За цим принципом, елементи простору, які з'явилися у попередні історичні періоди, мають підтримувати та жити нові утворення, створюючи тяглість і безперервність у розвитку міського середовища. Ідеться не про механічну консервацію чи романтизацію минулого, а про критичне осмислення його спадщини як основи для сучасного буття. Простори колективної пам'яті, традиційні міські ландшафти, локальні символи і знакові місця — усе це стає важливим матеріалом для формування нових значень.

А. Бондаренко зазначає, що за Лефевром «"діалектичність" цих процесів уможливорює і зміну значення та характеру окремих елементів — певні об'єкти, ідеї, смисли, символи в одному контексті можуть генерувати "абстрактний" простір, в іншому — "локально-історичний"» [3]. Це означає, що простір не є фіксованим або універсальним, він завжди конкретний і відкритий до нових прочитань, нових смислових інтерпретацій. Саме через цю здатність до переосмислення попередній простір не зникає повністю навіть після радикальних трансформацій. Навпаки — він трансформується, інтегрується і зберігається у нових формах, на репрезентаційному (lived space) рівні нового простору у вигляді значимих символів, емоційної пам'яті, культурних наративів та суб'єктивних релевантностей [43]. Це, у свою чергу, дозволяє мешканцям не просто орієнтуватися у міському середовищі, а відчувати себе його повноцінною частиною, почуватися вкоріненими у просторі, що має для них значення і цінність. Адже минуле, за Лефевром, є не тягарем, а ресурсом — джерелом смислів для сучасного і майбутнього досвіду міського життя.

Ідеї Лефевра знайшли подальший розвиток у роботах видатного американського географа Девіда Гарві, зокрема у його книзі *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution* («*Міста-бунтівники: від права на місто до урбаністичної революції*», 2012) У цій роботі Гарві продовжує і розширює тези Лефевра, визначаючи його як ідейного предтечу сучасних соціальних рухів, що висувують в центр уваги питання права на місто, соціальної справедливості та протистояння домінуючим капіталістичним логікам організації міст [5, с. 45].

За словами Д. Гарві, право на місто не є простим юридичним або адміністративним атрибутом. Дослідник відходить від індивідуального, такого, що належить виключно індивіду розуміння цього права, та розглядає його як колективне право на переосмислення, критичну оцінку та трансформацію міст з урахуванням інтересів тих, хто їх населяє та створює щодня [5, с. 3-4]. Це право є радикальним викликом консервативним устоям міського управління і способам привласнення простору.

Слідуючи за логікою А. Лефевра, Д. Гарві виначає право на місто як право на активне втручання у формування та трансформацію простору, що є плодом спільної праці міських спільнот. Таке переосмислення підкреслює неприпустимість сучасних моделей містобудування, зосереджених на обслуговуванні ринку та стихійних економічних інтересів.

У своїй книзі Д. Гарві чітко вказує на центральність міського простору в онтології сучасних конфліктів та встановлення принципу суспільної справедливості. Право на місто здатне стати платформою соціальної мобілізації, ревізії моделей управління містами та створення нових форм спільного існування в урбанізованому середовищі [5, с. 15-17].

Також важливий внесок у розробку концепції права на місто зробив американський дослідник міста, урбаніст та географ Марк Пурселл. У своїй фактично програмовій статті *Excavating Lefebvre: The Right to the City and Its Urban Politics of the Inhabitant* («Розкриваючи Лефевра: право на місто та його урбаністична політика мешканця», 2002) він розглядає право на місто як радикальну та недетерміновану концепцію, що служить інструментом демократичного переосмислення урбаністичного життя.

М. Пурселл зазначає, що сучасні процеси глобальної та неоліберальної реструктуризації є серйозною загрозою існування демократії в містах. Він показує, що влада та ухвалення рішень передаються від громадян і їхніх обраних представників до транснаціональних корпорацій та необраних інституцій, що зменшує участь урбаністів у вирішенні міських питань [45, с. 99–101]. Це створює низку значних проблем з політичною доступністю, зменшує участь і зацікавлення мешканців в управлінні містом і стає загрозою місцевій демократії.

У таких умовах концепція права на місто в інтерпретації Пурселла може стати інструментом реполітизації урбаністичного простору. Він підкреслює, що суть права на місто полягає у ставленні мешканців до вироблення простору, у праві на постійну участь у вирішенні того, як саме створюється простір міста і хто має на це вплив. На його думку, вирішення питань, що формують географію та соціальну структуру міста, не можуть залишатися справою лише еліт або

приватного сектора. Це справа всіх дієвців, що перебувають у цьому просторі і є його частиною.

Він наголошує, що участь міських Inhabitant (тобто тих, хто живе, працює та створює місто) є невід'ємною частиною цієї моделі. Вони повинні брати участь в усіх рішеннях, що стосуються виробництва урбанного простору, а той у свою чергу має бути орієнтований на їхні потреби, досвід і повсякденну практику. Лефевр вважає, що інгабітанти повинні мати право не лише користуватися простором, а й активно його формувати, змінювати та привласнювати у відповідності до власного бачення спільного життя у місті [45].

У міжнародному контексті концепція «право на місто» отримала юридичне закріплення у Всесвітній хартії права на місто, ухваленій на Всесвітньому соціальному форумі у 2004 році [4]. Цей документ став першим глобальним актом, що систематизує права міських мешканців і визначає місто не лише як фізичний простір, а як колективне благо, доступне всім, хто в ньому живе. За своєю ідеєю і соціальним значенням Всесвітня хартія права на місто є передусім інструментом, орієнтованим на активізацію міських процесів, на відновлення та боротьбу за можливість розпоряджатися міським простором.

Основні принципи хартії передбачають рівноправний доступ до міських ресурсів, що включає житло, інфраструктуру, транспорт, освіту, охорону здоров'я та культурні можливості. Таке тлумачення виходить за межі класичних прав і передбачає активне залучення мешканців до процесу управління та формування міського простору. Особливий акцент робиться на колективному праві — тобто праві громади, а не лише індивіда — що розглядає місто як простір демократії, соціальної справедливості й сталого розвитку [4].

Один з ключових принципів Хартії — захист громадських просторів від приватизації та комерціалізації. Підкреслюється, що парки, площі, вулиці, набережні мають залишатися відкритими для всіх та сприяти взаємодії, культурному обміну та вільному доступу незалежно від соціального чи економічного статусу. Це протистоїть сучасним тенденціям виключення, коли

простори стають закритими, охоронюваними або придатними лише для споживання.

Хартія також визнає пріоритетність екологічної сталості міст. У документі стверджується, що кожен має право на місто, в якому забезпечено баланс між урбанізацією та природним середовищем. Це включає підтримку екологічно безпечного транспорту, зелених зон, енергоефективного житла та управління відходами.

Нарешті, центральним положенням хартії є право мешканців брати участь у формуванні політик, що стосуються їхнього міста. Ідеться не просто про представницьку демократію, а про інституалізацію партисипативних механізмів — таких як громадські слухання, бюджети участі, відкриті консультації — які дають змогу мешканцям безпосередньо впливати на ухвалення рішень [4].

У європейських країнах концепція «право на місто» набула практичного втілення у кількох ключових напрямках міської політики. Зокрема, вона реалізується через муніципальні програми типу «smart city», які спрямовані не лише на технологічну модернізацію, а й на підвищення прозорості, ефективності та інклюзивності міського управління. Водночас у контексті останніх десятиліть посилюється акцент на реполітизації міського простору, що проявляється в активізації локальних громад, зростанні кількості партисипативних ініціатив і переосмисленні ролі мешканців у процесах урбаністичних трансформацій. Так, за спостереженням Р. Кампоса та К. Пінеди, протягом тридцяти років еволюції поняття «права на місто» воно поступово втрачало свій радикальний зміст у глобальному дискурсі, однак водночас адаптувалося до нових умов та стало основою для багатьох демократичних ініціатив у сфері планування і управління міським середовищем [39].

На практиці це виражається у впровадженні інструментів участі мешканців, таких як бюджети участі, урбаністичні воркшопи, онлайн-консультації, що дають змогу громадянам не лише висловлювати свої думки, а й реально впливати на просторові рішення. У Чехії, як зазначають Я. Новак і Я. Темелова, «право на місто» дедалі частіше проявляється через практики партисипативної

урбаністичної регенерації, які базуються на місцевому знанні, неформальних соціальних мережах і тісному діалозі між мешканцями, муніципалітетом і експертами. Такий підхід дозволяє уникнути формального використання терміну та надає йому реального змістового наповнення в контексті кожної конкретної території [44].

Ці ідеї перегукуються з позицією К.В. Самаракуна, який аналізує реалізацію концепції «право на місто» з перспективи Лефевра в умовах Глобального Півдня. Автор підкреслює, що інклюзивний міський дизайн має ґрунтуватися на розумінні міста як простору соціального виробництва, а отже, лише тоді, коли маргіналізовані спільноти матимуть реальний вплив на планування, використання і трансформацію міського простору, можна буде говорити про справжнє втілення цього права. Особливу увагу Самаракун приділяє тому, як просторові рішення (розташування парків, громадських сервісів, пішохідних зон) можуть або сприяти, або блокувати соціальну інтеграцію і справедливість у місті [47].

У таких містах, як Барселона чи Гельсінкі, цифрові платформи на кшталт Decidim дозволяють мешканцям голосувати за ініціативи, брати участь у публічних обговореннях та формувати порядок денний — усе онлайн [41]. Такі інструменти прямо реалізують ідею колективного управління містом, закладену у Всесвітній хартії права на місто [4].

Крім того, важливою формою реалізації принципу участі є партисипативне бюджетування. Ця практика набула поширення в багатьох європейських муніципалітетах, зокрема в Парижі, Лісабоні, Гданську, Берліні, де мешканці можуть обирати, на що саме буде витрачено частину міського бюджету — на озеленення дворів, благоустрій площ, розвиток інфраструктури тощо. Участь громадян у розподілі бюджетних коштів — це не лише механізм впливу, а й засіб формування колективної відповідальності за простір проживання. Такий підхід прямо підтримується європейськими інституціями як «приклад кращої практики участі громадськості» відповідно до Кодексу Ради Європи [9].

У документі також прямо зазначено роль цифрових інструментів участі (електронних петицій, онлайн-консультацій, вебфорумів), які підвищують доступність демократичного процесу, прозорість рішень і підзвітність органів влади [4].

Отже, у європейському контексті концепція «право на місто» реалізується не лише у теоретичному чи декларативному вимірі, а через конкретні інституційні практики — цифрові платформи участі, спільне прийняття рішень і справедливий розподіл міських ресурсів.

В Україні концепція «право на місто» досі не є широко впровадженою на рівні державної політики, однак вона все частіше використовується міськими активістами та громадськими організаціями. Одним із прикладів реалізації цієї концепції є рух за збереження та розвиток громадських просторів у Києві, Львові, Харкові та інших містах [3]. Крім того, в Україні діє електронна платформа SmartCity, яка об'єднує цифрові інструменти для громадянської участі, зокрема сервіси е-демократії, онлайн-петиції, бюджети участі та відкриті дані, спрямовані на прозорість і залучення мешканців до управління містами [49].

У випадку Павлограда концепція «право на місто» є особливо актуальною у контексті реконструкції Соборної площі, адже цей простір має значний соціокультурний та історичний потенціал. Аналізуючи процеси перетворення площі, важливо враховувати думку мешканців, залучати їх до дискусій щодо змін у міському середовищі та забезпечувати рівний доступ до простору для всіх груп населення.

Концепція «право на місто» є однією з фундаментальних для розуміння сучасних урбаністичних процесів. Вона виходить за межі простого доступу до інфраструктури та включає широкий спектр прав, таких як участь у плануванні, рівний доступ до простору та збереження громадських місць [43]. Дослідження урбаністичних змін у Павлограді має враховувати ці принципи, щоб сприяти створенню більш інклюзивного та демократичного міського середовища.

1.2. Поняття громадського простору: теорія і практика

Громадський простір є фундаментальним елементом міського життя, який забезпечує соціальну взаємодію, культурний обмін та демократичну участь [43]. Він відіграє важливу роль у створенні комфортного та інклюзивного середовища для мешканців міста.

У сучасних урбаністичних дослідженнях громадський простір розглядається не лише як фізична територія, але й як соціальне явище, що формується під впливом історичних, політичних, економічних і культурних процесів [5, с. 78]. Такі простори сприяють розвитку соціального капіталу, створюють умови для взаємодії людей різного віку, професій і соціальних статусів.

У своєму фундаментальному дослідженні "The Death and Life of Great American Cities" (*«Смерть і життя великих американських міст»*, 1961) Джейн Джейкобс підкреслює важливість живих, різноманітних і людських громадських просторів як основи безпечного та функціонального міського життя. Вона критикує модерністські підходи до міського планування, які призводять до створення неживих, занадто регламентованих просторів, позбавлених справжньої соціальної динаміки. На її думку, ключовими характеристиками успішного публічного простору є змішане використання, активність упродовж усього дня та наявність так званих "очей на вулиці" – постійної присутності людей, які забезпечують неформальний нагляд [42, с.35].

Джейкобс також стверджує, що справжня цінність громадського простору проявляється у повсякденному житті мешканців, у спонтанних взаємодіях, які він дозволяє. Її концепція "sidewalk ballet" – танець тротуарів – описує щоденну рутину міських мешканців як прояв гармонії, яка виникає не з плану, а з живої, органічної взаємодії у громадському просторі [42, с.50]. Саме така природна взаємодія сприяє виникненню довіри між незнайомцями та формує основу міського соціального капіталу.

Сучасні дослідження підтверджують думку Джейн Джейкобс щодо вирішального значення повсякденного спілкування у публічному просторі. Так,

у статті «Якість громадських просторів і соціальні взаємодії» М. Арджманд і А. Салами підкреслюється:

«Якісні громадські простори заохочують повторну соціальну взаємодію, формування довіри та почуття приналежності серед мешканців. Вони створюють умови для виникнення спонтанних контактів і міжособистісних зв'язків, що є основою для розвитку соціального капіталу» [38].

Це узгоджується з підходами, що розглядають громадський простір не лише як інженерно-планувальний об'єкт, а як активне середовище взаємодії, довіри та соціальної інтеграції.

Ці ідеї суголосні з сучасними підходами до публічного простору як соціального явища. Вони підкреслюють, що простір має не лише забезпечувати функціональні потреби, але й стимулювати соціальні зв'язки, створювати середовище для участі, безпеки та відчуття приналежності. Таким чином, праця Джейкобс залишається актуальною у формуванні теоретичних основ дослідження публічних просторів у містах.

Утім, міжнародна практика показує, що громадський простір не завжди є рівноправно доступним або нейтральним. Як зазначається в аналітичному матеріалі ініціативи *SaferSpaces* (Південна Африка):

«Публічні простори відображають цінності суспільства, його пріоритети та динаміку влади. Те, як вони проєктуються, управляються і використовуються, говорить багато про інклюзивність і нерівність» [46].

Такий підхід поглиблює розуміння громадського простору як індикатора соціальної справедливості. Це дозволяє осмислювати простір не лише з точки зору зручності чи функціональності, а як прояв структур влади, репрезентації, і доступу різних соціальних груп до ресурсів і публічності.

У цьому контексті важливо, що архітектурна спільнота також визнає політичну й соціальну вагу публічного простору. Так, на платформі *ArchDaily* зазначено:

«Добре спроектовані громадські простори — це не просто естетичне доповнення до міста, а каталізатори урбаністичної життєздатності та громадянського життя» [37].

Таким чином, архітектура публічного простору не є нейтральною — вона формує, підсилює або, навпаки, нівелює умови для участі, соціальної видимості та доступу до міського життя. Від рішень у дизайні залежить, чи стане простір демократичною сценою для громади, чи залишиться ексклюзивною або декоративною зоною, відірваною від реального соціального контексту.

У наукових дослідженнях існує кілька основних підходів до визначення громадського простору. Кожен із них має власні характеристики та акценти на певних аспектах використання та значення цих територій.

Один з підходів зосереджується на характеристиках простору, таких як його розміщення, архітектурні особливості та доступність. Громадський простір у цьому контексті розглядається як сукупність територій, що забезпечують пересування, відпочинок та взаємодію мешканців міста [45, с. 99]. Цей підхід також передбачає дослідження інфраструктури та матеріального забезпечення громадських просторів, включаючи озеленення, меблі для відпочинку, освітлення та систему безпеки [51, с. 112].

Цей підхід також знаходить підтвердження в українських дослідженнях з архітектури та муніципального управління. Наприклад, в аналітичному огляді U-LEAD з Європою зазначається:

«Якісний громадський простір має бути багатофункціональним, доступним, комфортним, безпечним, інтегрованим у загальну структуру міста та привабливим для людей. Його створення вимагає системного підходу до планування, благоустрою, озеленення та підтримки функціонування» [33].

У свою чергу, в науковому дослідженні В. В. Тищенка акцентується:

«Розміщення елементів благоустрою, озеленення, малих архітектурних форм повинно враховувати логіку руху, сценарії перебування у просторі, інсоляцію, візуальні зв'язки та інші ергономічні й естетичні параметри» [27].

Таким чином, сучасна практика проєктування громадських просторів поєднує архітектурну логіку, інженерну ефективність та орієнтацію на людину як користувача — від загального зонування до конкретного розміщення лавок, світильників чи тіньових структур.

Соціологи переважно розглядають громадський простір як місце взаємодії різних соціальних груп. У цьому контексті важливими аспектами є інклюзивність – можливість доступу до простору для всіх громадян, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи фізичних можливостей, рівний доступ – відсутність бар'єрів у використанні простору, а також можливість громадян впливати на використання цього простору через механізми громадської участі [43, с. 136]. Такий підхід підкреслює значення громадського простору для формування місцевої ідентичності та розвитку соціальних зв'язків.

Згідно з працею В. Козлова, публічний простір — це не лише арена присутності, але й ціннісно-насичене середовище, де виявляються соціальні очікування, символічні значення та норми співіснування:

«Публічний простір можна розглядати як простір колективної відповідальності й розподілу, де формуються й укорінюються соціальні зв'язки, культурні коди, правила взаємодії» [10].

Подібну думку розвиває і Т. Кривда, наголошуючи, що:

«Публічний простір виступає не лише місцем для перебування, а й середовищем, у якому реалізуються базові права — на присутність, видимість, спільність, ідентичність» [12].

Ці підходи доповнюють соціологічне бачення, вказуючи на роль простору як носія символічного капіталу, інструменту емансипації та засобу утвердження соціального суб'єкта.

У міжнародному контексті особливо важливим є визначення, запропоноване Програмою ООН з населених пунктів (UN-Habitat), яка розробляє методології оцінки якості урбанізованого середовища у рамках Цілей сталого розвитку. У навчальному модулі щодо індикатора 11.7.1 підкреслюється:

«Публічні простори є ключовими для забезпечення інклюзивності, безпеки, доступності та сталості людських поселень. Вони слугують платформою для соціальної взаємодії, економічної активності, культурного вираження й політичної участі. Через публічні простори люди можуть проявляти свою ідентичність, формувати громади, а також отримувати доступ до базових послуг та ресурсів. Від якості та доступності таких просторів значною мірою залежить добробут і справедливість у місті» [50, с. 10].

Це визначення підкреслює, що публічний простір — це не лише інфраструктурна одиниця міста, а фундаментальна складова справедливого та демократичного міського середовища, що безпосередньо пов'язана з реалізацією концепції «права на місто».

Політологічні дослідження зосереджуються на ролі громадського простору як місця для політичного вираження, протестів, громадських зібрань та інших форм соціальної активності [48, с. 85]. Історично такі простори використовувалися для масових демонстрацій, протестів, громадських обговорень, дискусій, політичних акцій та кампаній. У демократичних суспільствах громадський простір є важливою ареною для вираження громадської думки та забезпечення свободи слова.

У збірці «(Не)задоволення публічними просторами» справедливо зазначається, що публічний простір — це не лише місце для взаємодії, а передусім арена соціального буття:

«Публічний простір — це місце, де постають спільноти, конструюються колективні ідентичності, відбувається конфлікт і утверджується демократія. Це арена, де формується соціальне, і водночас — де воно підважується» [1, с. 7].

Це визначення підкреслює, що публічний простір є не лише фізичним об'єктом або локацією, а політичним і культурним процесом, у якому мешканці не просто перебувають, а творять і змінюють його через свою присутність, дії, символічні жести, мову, емоції.

Вивчення громадського простору з погляду культурології дозволяє подивитися на цей простір як на арену для збереження та розвитку культурної

ідентичності міста та його мешканців. Він включає організацію культурних заходів, таких як фестивалі, виставки, концерти, збереження історичних пам'яток та архітектурних ансамблів, підтримку творчих ініціатив та урбаністичних проєктів [3, с. 198]. Такі простори сприяють культурному розвитку громади та збереженню місцевих традицій.

Екологічний підхід акцентує увагу на ролі громадських просторів у забезпеченні екологічної рівноваги, створенні зелених зон та підтримці біорізноманіття [40, с. 215]. Він передбачає розвиток парків і зелених зон у містах, створення екологічних коридорів для підтримки флори та фауни, популяризацію екологічно свідомого використання міського простору. Громадські простори, що розробляються з урахуванням екологічних принципів, сприяють покращенню мікроклімату міста та якості життя його мешканців.

Громадський простір відіграє ключову роль у міському житті, оскільки він є місцем взаємодії людей, соціальної активності, культурного обміну та відпочинку. Його якість впливає на комфорт проживання, рівень безпеки, мобільність та екологічну стійкість міст [43]. Формування ефективного громадського простору базується на міському плануванні, архітектурних рішеннях та активній участі громади. Для створення та розвитку громадського простору важливими є такі аспекти, як міське планування, соціальна активність мешканців та ефективна транспортна інфраструктура [9, с. 67].

У сфері міського планування дедалі більшої актуальності набуває концепція сталого розвитку, яка орієнтується на збалансоване поєднання соціальних, економічних та екологічних інтересів. Такий підхід передбачає пріоритет пішоходів, розвиток багатофункціонального простору, інтеграцію природних елементів у міське середовище та збереження історико-культурної спадщини. Особливу увагу приділяють створенню зелених зон — парків, скверів, набережних, зелених дахів — як основи для покращення екологічної ситуації та підвищення якості життя містян [20].

Законодавче підґрунтя для таких трансформацій закладено у Концепції сталого розвитку населених пунктів, затвердженій Верховною Радою України, яка

визначає основні завдання державної політики у цій сфері [20]. Науковці також підкреслюють складність впровадження сталих стратегій в українських містах. Так, А. А. Мозговий наголошує на важливості взаємодії між громадою, органами влади та бізнесом, але водночас звертає увагу на наявні суперечності між екологічними цілями та інтересами економічного зростання [14].

На думку Л. В. Герасименко та Г. В. Козаченко, в умовах України сталий розвиток міст реалізується через процеси децентралізації, зростання ролі місцевих ініціатив та поступове впровадження екологічної інфраструктури. Разом із тим дослідниці вказують на обмеженість ресурсів, що стримує впровадження системних рішень у сферах транспорту, енергоефективності та землекористування [6].

Соціальна активність мешканців також має значний вплив на розвиток громадського простору. Громадяни можуть брати участь у плануванні через обговорення, голосування та ініціативи, організовувати волонтерські проєкти з благоустрою, створювати мурали, займатися озелененням та проводити соціальні, культурні й освітні заходи у відкритих просторах, такі як ярмарки, фестивалі, лекції просто неба [27, с. 98–103]. Ефективна транспортна інфраструктура сприяє безпеці пішоходів і велосипедистів, забезпечує доступний громадський транспорт, що зменшує використання приватних авто та покращує якість повітря, а також створює середовище, пристосоване для маломобільних груп населення [51, с. 89].

У світовій практиці є багато прикладів успішної організації якісного громадського простору. Європейські міста активно впроваджують концепцію «місто для людей», що включає створення пішохідних зон, громадських парків та доступного транспорту. Наприклад, у Копенгагені розвинена мережа велосипедних доріжок, вуличних кафе, просторів для відпочинку та екологічного транспорту. У Барселоні діє концепція «суперкварталів», де автомобільний рух обмежений, а громадський простір віддається пішоходам і велосипедистам, а в Нью-Йорку було здійснено трансформацію Таймс-сквер у пішохідну зону зі зручними місцями для відпочинку.

Формування громадського простору вимагає комплексного підходу, що поєднує архітектурні рішення, активність громади та ефективне міське планування. Головна мета – створення комфортного, безпечного та доступного середовища, яке сприяє соціальній взаємодії, екологічній рівновазі та сталому розвитку міст.

Слід відзначити, що урбаністи зіткаються з низкою проблем, які виникають в організації громадських просторів. Назвемо основні.

- Джентрифікація та комерціалізація, які обмежують доступ до простору для малозабезпечених груп населення.
- Приватизація, що призводить до обмеження громадського використання.
- Відсутність врахування потреб мешканців під час планування та реконструкції громадських просторів.
- Недостатнє фінансування, що ускладнює підтримку та оновлення громадських просторів.
- Безпека та доступність, що можуть бути порушені через недостатнє освітлення, погане планування чи відсутність інклюзивної інфраструктури.

Громадський простір є важливим елементом міського середовища, який виконує соціокультурні функції. Його ефективне використання та розвиток є важливим для покращення якості життя мешканців міста.

Отже, на нашу думку, творення якісних громадських просторів потребує комплексного підходу, що включає врахування інтересів місцевої громади, застосування сучасних практик міського планування та забезпечення фінансової підтримки для сталого розвитку. Лише через активну участь громади та відповідальне ставлення міської влади можна досягти гармонійного розвитку громадських просторів, які відповідатимуть потребам мешканців і сприятимуть соціальній згуртованості.

Висновки до Розділу 1

У підсумку першого розділу дипломної роботи можемо зробити висновок, що було розглянуто теоретичні основи концепції «право на місто» та поняття громадського простору. Детально проаналізовано ідеї Анрі Лефевра, який першим сформулював «право на місто» як колективне право на участь у прийнятті рішень щодо міського розвитку та привласнення простору відповідно до потреб громади. Його погляди були розвинуті у працях Девіда Гарві, Марка Пурселла, Шарон Зукін та інших дослідників, які підкреслюють політичну й соціальну значущість міського простору як простору взаємодії, пам'яті, боротьби та культурного представництва.

Також простежено, як ця концепція набула розвитку у міжнародному контексті — через Всесвітню хартію права на місто та партисипативні практики в європейських країнах. В Україні вона лише починає впроваджуватись на рівні локальних ініціатив, але має значний потенціал в умовах демократизації міського управління.

Окрему увагу приділено поняттю громадського простору в сучасних урбаністичних дослідженнях. З'ясовано, що це не лише фізична територія, а соціокультурне явище, яке виконує функції взаємодії, культурного обміну, інклюзії, політичного вираження, екологічної рівноваги та формування локальної ідентичності. Проаналізовано основні наукові підходи до його визначення та функцій — соціологічний, культурологічний, політологічний, екологічний тощо. Наголошено на важливості участі мешканців у плануванні й використанні таких просторів, а також на необхідності забезпечення їх доступності, безпеки та багатофункціональності.

Таким чином, перший розділ створив теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження громадських просторів у Павлограді через призму концепції «право на місто», зокрема — для аналізу реконструкції Соборної площі та вивчення громадської думки щодо змін у цьому просторі.

РОЗДІЛ 2. СОБОРНА ПЛОЩА В ПАВЛОГРАДІ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

2.1. Історико-культурний портрет Павлограда.

Історія Павлограда бере свій початок із сивої давнини, коли на цій території ще в епоху неоліту й бронзи існували перші поселення. Проте справжній розвиток людських спільнот розпочався із приходом слов'янських племен. Корінні жителі сучасного Павлоградщини справедливо вважають себе нащадками запорозьких козаків — вільних і мужніх людей, які, попри постійні загрози татарських набігів, у XVII–XVIII століттях активно освоювали землі Присамар'я. Саме тут, у складі Самарської паланки Нової Січі, виникали зимівники — перші постійні поселення, що стали основою подальшого розквіту регіону [18].

Козаки розорювали степи, займалися землеробством, скотарством, бджільництвом і рибальством. Ці форми господарювання згодом визначили характер розвитку місцевих просторів, де поєднувалися традиційні шляхи сполучення, ярмаркові майдани та укріплені пункти. Після зруйнування Січі чимало зимівників перетворилися на державні слободи: так, у 1776 році була заснована слобода Матвіївка, яка вже в 1780–1781 роках стала Луганською слободою, а у 1784 році отримала нову назву — Павлоград і статус міста. Його ім'я, за однією з версій, пов'язане з пошануванням Апостола Павла, що відповідало загальній тенденції того часу вшанування небесних покровителів у назвах міст [18].

Окремою темою залишається питання засновника Павлограда. Довгий час існувала думка, що місто заснував військовий старшина Матвій Хижняк, і в центрі міста навіть стояв його пам'ятник. Проте останні історичні дослідження Павлоградського історико-краєзнавчого музею поставили цю версію під сумнів. Згідно з новими даними, Матвій Хижняк був мешканцем Сорочинців на Полтавщині і помер ще в 1761 році, тобто за 15 років до заснування поселення.

У документах, на які раніше посилалися дослідники, згадувалося лише прізвище «Хижняківський», без вказівки імені. Ймовірно, йшлося про його сина – Петра Хижняківського, який справді міг мати відношення до заснування Матвіївки – поселення, що згодом стало частиною Павлограда [13].

У квітні 2024 року пам'ятник Матвію Хижняку був прибраний комунальними службами і перевезений на територію музею. Це викликало жваві дискусії серед мешканців, особливо в контексті пропозиції Верховної Ради перейменувати Павлоград на Матвіїв [19].

Родючі чорноземи, багаті мисливські та рибні угіддя Павлоградщини сприяли активному розвитку економіки. У середині XIX — на початку XX століття Павлоград став помітним торговим центром: місцеве зерно та борошно експортували навіть у Лондон і Константинополь. У місті працювали салотопний, шкіряний, олійний заводи, ситценабивна фабрика, парові млини й тютюнові підприємства. Щорічні ярмарки перетворювали вулиці та площі на жваві громадські простори, що сприяло інтеграції міського простору в регіональні торговельні мережі [18].

Значну роль у розвитку міста відігравала освіта й культура: тут відкрили міський банк, чоловічу й жіночу гімназії, трикласне училище, початкові та церковно-парафіяльні школи. На початку XX століття архітектор Сава Якимович Фетисов розробив новий план забудови міста з 24 вулицями, 8 провулками і 4 площами, що визначило майбутню структуру громадських просторів Павлограда [18].

Культурне життя міста активно розвивалося: діяла "Просвіта" з численними філіями в околицях, існували просвітянський хор, театральна труппа, організовувалися літературно-мистецькі вечори. Міський простір наповнювався кінотеатрами, музичними й танцювальними заходами, що ставало невіддільною частиною громадського середовища [18].

У 1920-ті роки Павлоград відроджувався після Першої світової війни і революції. З'явилися нові об'єкти соціальної інфраструктури: санітарна станція, лікарня, дитяча поліклініка. Водночас у 1935 році місто зазнало втрати: у рамках

антирелігійної кампанії було зруйновано Свято-Вознесенський собор — визначну архітектурну й духовну доміанту міського простору [18].

Напередодні Другої світової війни Павлоград перетворився на важливий промисловий центр із 32 підприємствами, 11 школами, кінотеатром і кількома бібліотеками. У роки війни місто було окуповане, але залишалося осередком активного підпілля. Звільнення Павлограда відбулося в лютому та вересні 1943 року [18].

Повоєнне десятиліття стало періодом відбудови. У 1950-х роках Павлоград перетворився на центр Західно-Донбаського вугільного басейну. Будівництво шахт і промислових підприємств викликало стрімке зростання міста: чисельність населення збільшилася вчетверо. Це стимулювало розвиток житлових мікрорайонів, серед яких вирізнялися райони Хімзаводу, ПМЗ і Ливмашу, що поступово формували новий міський простір [18].

Сьогодні Павлоград є потужним промисловим і культурним осередком області. Його сучасні громадські простори активно розвиваються, водночас місто залишається східним форпостом України, особливо помітним під час війни після 2014 року та в умовах повномасштабного вторгнення 2022 року.

Місто має власну символіку — герб, прапор, штандарт міського голови й офіційну печатку, які втілюють багатовікову історію, культурні традиції й дух Павлоградської громади. На гербі зображено косу срібну смугу, що розділяє щит на дві частини: у верхній — жовтому полі — схрещені сині стріли, увінчані червоною восьмипроменевою зіркою, а в нижній — зеленій частині — білий кінь. Стріли і зірка символізують історичне минуле регіону, зокрема військову доблесть, козацьку спадщину та дух боротьби, а кінь — працьовитість, волелюбність і зв'язок з природою степу.

Прапор повторює кольорову композицію герба: жовта частина — символ енергії, сонця і родючості; біла смуга — чистота помислів і єдність громади; зелена — багатство природи, надія і життя. Фігура білого коня підкреслює значення міста як працьовитого, динамічного осередку степового краю. Таким чином, символіка

Павлограда передає як глибоке історичне коріння, так і сучасну ідентичність міста.

Сучасний Павлоград продовжує розвиватися не як лише промисловий центр, а й місто, яке активно працює над створенням та оновленням громадських просторів для мешканців і гостей. В останні десятиліття в місті було реалізовано низку проєктів, спрямованих на облаштування комфортних зон для відпочинку, спілкування, дозвілля та організації культурних подій, що значно підвищує якість життя громади.

Одним із ключових громадських просторів є Соборна площа Павлограда, що стала справжнім символом єдності, стійкості й пам'яті місцевої громади. Тут встановлено пам'ятник "Цінуймо життя і волю", який нагадує про цінність людського життя та свободи, меморіал загиблим захисникам України, а також артоб'єкт «I love Pavlograd», який швидко здобув популярність як місце зустрічей та фотосесій. Площа активно використовується для проведення масштабних міських свят, концертів, ярмарків, патріотичних акцій, вуличних фестивалів і тематичних заходів [24, 28].

Велике значення для культурного та соціального життя Павлограда має Сквер імені Тараса Шевченка — зелена оаза у самому серці міста. Сквер регулярно стає місцем проведення тематичних заходів до пам'ятних дат, літніх концертів просто неба, художніх виставок. Завдяки поєднанню мальовничого ландшафту й зручної інфраструктури, він є улюбленим місцем для відпочинку та прогулянок мешканців різного віку, сімейних виходів та зустрічей молоді.

Особливу роль у житті міської громади відіграє Парк Першого Травня — найбільший парк Павлограда, що розкинувся на великій території. У парку створені затишні алеї для прогулянок, встановлені численні лавки, облаштовані спортивні майданчики.

Останніми роками зростає інтерес до Дитячого парку, який стає все більш популярним серед родин з маленькими дітьми. Попри те, що платні атракціони працюють переважно в літній період, безкоштовні дитячі майданчики доступні для користування протягом усього року. Це дозволяє підтримувати доступність

дозвілля для всіх дітей незалежно від сезону чи матеріальних можливостей родин. Поступово вдосконалюється інфраструктура парку: встановлюються нові елементи благоустрою, такі як сучасні лавки, додаткове освітлення, урни для сміття.

2.2. Проблема реконструкції Соборної площі Павлограда

У 2017 році в Павлограді було оголошено відкритий конкурс на розробку креативних ідей щодо реконструкції Соборної площі та прилеглого скверу імені Тараса Шевченка. Ініціатором цього проєкту виступив виконавчий комітет Павлоградської міської ради. Передбачалося, що оновлена площа стане зразком сучасного міського середовища, яке б поєднувало комфорт, доступність та глибоку повагу до історії міста [29].

Конкурсні матеріали наголошували на необхідності гармонійного поєднання функціональності, відкритості та культурної тяглості. Важливо було зберегти історичну ідентичність простору: біля території площі знаходяться будівля міської управи, пам'ятник Тарасу Шевченку, а також пам'ятне місце, де в минулому стояв Свято-Вознесенський собор. Організатори прагнули, щоб архітектурні рішення підкреслювали цю спадщину, не створюючи штучних або відірваних від контексту візуальних домінант. Оновлений простір мав також відповідати потребам сучасного міського життя, зокрема, бути зручним для проведення масових заходів, концертів, офіційних церемоній та дозвілля містян різного віку.

До переліку технічних та функціональних вимог входили такі елементи: часткове або повне пішохідне перетворення площі та прилеглої частини вулиці Соборної; створення паркувальних зон для автомобілів і велосипедів; зонування простору на функціональні сектори — для відпочинку, комунікації, подій. Передбачалося також збереження та розвиток зеленої інфраструктури, встановлення сучасних лавок, урн, декоративного освітлення, огорож для захисту дерев, облаштування дитячих майданчиків і фонтанів. Однією з умов

було використання бруківки з натурального каменю — не менш ніж 70% загального покриття території [21].

Проте, попри зацікавлення конкурсом і подачу чотирьох різних проєктів, жоден із них не був визнаний переможцем. Конкурсна комісія дійшла висновку, що надані пропозиції не відповідають очікуваному рівню якості й не демонструють достатньої креативності та професійного підходу. У зв'язку з цим було вирішено подовжити терміни подачі проєктів, щоб дати змогу іншим учасникам долучитися до формування бачення центрального простору Павлограда. Міська влада підкреслила, що чекає на оригінальні, візуально виразні й водночас практичні концепції, які б враховували як історичний контекст, так і потреби сучасної громади. Особливий акцент робився на тому, що оновлена площа має бути унікальною, неповторною, не схожою на типові центральні простори інших міст, і стати справжнім символом локальної ідентичності [8].

У листопаді 2019 року в Павлограді офіційно розпочалась реконструкція Соборної площі — головного публічного простору міста, який має не лише функціональне, а й глибоке символічне значення для мешканців. Першим етапом стало проведення тендеру через систему електронних закупівель "Prozorro", за результатами якого підрядником було обрано ТОВ «Нікопольське спеціалізоване управління Дніпроелектромонтаж». Загальна вартість робіт на той момент оцінювалася у 17,5 мільйонів гривень, що фінансувалися з обласного бюджету. Переможця обрали серед кількох компаній, і його пропозиція відрізнялася незначним зниженням ціни порівняно з конкурентами [31].

На початковому етапі реконструкції було знято шар старого асфальтового покриття, під яким виявилася унікальна дореволюційна бруківка. Цей археологічний шар був несподіванкою не лише для виконавців, а й для багатьох мешканців, що викликало хвилю обговорень у соціальних мережах та місцевих ЗМІ. За словами міського голови Анатолія Вершини, площа була запроектована ще у 1777 році, а активне будівництво з використанням каменю тривало з початку XIX століття, що підкреслює її значущість як пам'ятки урбаністичної

спадщини [32]. У зв'язку з цим виникла ініціатива зберегти частину виявленої бруківки у вигляді «історичного куточка», щоб донести до сучасників шар історичної глибини цього місця. Втім, наскільки відомо, на сьогодні ця ініціатива так і не була реалізована.

Проект реконструкції, поданий виконавцем, передбачав не лише заміну покриття, але й комплексне оновлення площі. Було заплановано демонтувати старий радянський фонтан, укласти нову бруківку з натурального каменю, встановити сучасний кольоровий фонтан у формі герба Павлограда, а також облаштувати територію естетичними й символічними елементами — капличкою, зображенням Тараса Шевченка, великим металевим глобусом. Крім того, передбачалося зробити частину площі пішохідною, створити кільцеву транспортну розв'язку з боку вулиці Харківської, облаштувати озеленення та нову систему освітлення [15], [32].

Проте вже в перші місяці стало зрозуміло, що реалізація проєкту стикається з численними труднощами. Роботи виконувались повільно, а якість — викликала багато запитань. Зокрема, підрядник порушував технічні вимоги: замість цементно-піщаної суміші (гарцовки) під бруківку використовував звичайний пісок, що значно знижувало міцність покриття. Міська влада неодноразово повідомляла про ці порушення Дніпропетровську обласну адміністрацію — офіційного замовника реконструкції — та вимагала втручання й контролю за якістю [26]. Публічні заяви мера та представників громади супроводжувалися фото- й відеофіксацією порушень, що викликало широкий резонанс серед жителів міста.

У підсумку, через затримки, порушення та невиконання значної частини робіт, контракт із першим підрядником було офіційно розірвано. При цьому, за попередніми даними, фірмі вже було виплачено близько 6 мільйонів гривень. Це призвело до відкриття кримінального провадження прокуратурою та Службою безпеки України. Слідство виявило, що директор підприємства вніс до актів виконаних робіт неправдиві дані щодо обсягів та вартості матеріалів, чим

фактично заволодів бюджетними коштами. За цим фактом було відкрито справу, яка передбачає покарання від 7 до 12 років позбавлення волі [22], [23].

Таким чином, перший етап реконструкції Соборної площі, який починався як амбітний проєкт оновлення центральної частини міста, перетворився на приклад неефективного управління, бюрократичної безвідповідальності, а також зловживання публічними ресурсами. Невдачі цього етапу зумовили необхідність корекції проєктної документації, нового тендерного відбору та передачі відповідальності за реалізацію реконструкції з обласного рівня на рівень місцевого самоврядування, щоб посилити контроль і прозорість процесу.

Реконструкція Соборної площі в Павлограді, яка на початку планувалась як масштабний проєкт із модернізації центрального громадського простору міста, поступово перетворилась на один із найбільш конфліктних і затяжних прикладів муніципального будівництва останніх років. Від початкового ентузіазму про нову естетику, пішохідні зони й культурні символи, реконструкція перейшла в площину суперечок, політичної безвідповідальності, фінансових зловживань і затримок, що розтягли її в часі на кілька років.

Ключовим моментом у загостренні ситуації стало невиконання зобов'язань першим підрядником — ТОВ «Нікопольське спеціалізоване управління Дніпроелектромонтаж». Після перемоги в тендері компанія взялася за роботи, однак уже на першому етапі почали з'являтися ознаки недбалого виконання: від затримок у графіку до використання неякісних матеріалів. Зрештою, стало зрозуміло, що фірма не здатна якісно і вчасно реалізувати проєкт. Замовник — Департамент житлово-комунального господарства Дніпропетровської обласної державної адміністрації — був змушений розірвати контракт. Проблемою стало те, що підряднику вже було виплачено близько 6 мільйонів гривень, хоча обсяги фактично виконаних робіт не відповідали задекларованим. Це спровокувало гучний скандал і стало підставою для відкриття кримінального провадження [19, 20].

У ході розслідування з'ясувалося, що директор підприємства вніс до офіційних актів виконаних робіт недостовірну інформацію. Його було

звинувачено у шахрайстві, службовому підробленні та заволодінні державними коштами. Справу розслідувала обласна прокуратура у співпраці з Службою безпеки України. Паралельно розпочалися слідчі дії щодо інженера технічного нагляду, який допустив ці порушення, не здійснивши належної перевірки виконаних робіт. Йому інкримінували службову недбалість, яка призвела до матеріальних збитків державі в особливо великих розмірах [7].

Ситуація ще більше загострилась, коли стало очевидно, що обласна влада не має інструментів для ефективного контролю за реалізацією проєкту. У результаті численних скарг, громадських обговорень і критичних заяв у місцевій пресі було ініційовано процедуру передачі повноважень щодо реконструкції Соборної площі від обласного департаменту ЖКГ до органів місцевого самоврядування. Під час позачергової сесії міської ради у жовтні 2020 року міський голова Анатолій Вершина наголосив, що якщо громада фінансує реконструкцію, то й контроль має здійснюватися безпосередньо містом. Після офіційних перемовин площу було передано у комунальну власність Павлограда як об'єкт незавершеного будівництва [16], [11].

Передача повноважень стала поворотним моментом у проєкті. Управління комунального господарства Павлоградської міської ради отримало можливість самостійно реалізовувати технічний і фінансовий контроль. Було ініційовано коригування проєктної документації з урахуванням виявлених помилок і реального стану робіт. Проведення нового тендеру дозволило залучити більш надійного виконавця. Це сприяло стабілізації ситуації та дало змогу продовжити реконструкцію з дотриманням чітких термінів, нових бюджетних обмежень і підвищених стандартів прозорості.

Таким чином, реконструкція Соборної площі стала наочним прикладом того, як добре задуманий міський проєкт може зіштовхнутись із низкою системних проблем — від неефективного управління до корупційних ризиків. Конфлікти між обласною та міською владою, юридичні та технічні перешкоди, порушення виконавської дисципліни — усе це вказує на глибшу проблему: відсутність дієвих механізмів відповідальності у сфері публічних реконструкцій.

Разом із тим, саме ця криза стала своєрідним каталізатором для посилення ролі місцевого самоврядування, зміцнення контролю громади над інфраструктурними процесами та вироблення нових підходів до планування й реалізації міських проєктів.

Після численних труднощів, конфліктів та зміни підрядників реконструкція Соборної площі вийшла на завершальний етап у 2022 році. У липні 2021 року було проведено повторний тендер, переможцем якого стала павлоградська фірма ТОВ «ГЕММА». Компанія запропонувала виконати роботи за 13,5 мільйонів гривень, що було на 2 мільйони менше за стартову ціну, і зобов'язалася завершити реконструкцію до грудня 2022 року [30].

Фірма «ГЕММА» мала попередній досвід у реалізації будівельних проєктів на території регіону, включно з роботами у Вербках, Павлограді та Межовій. Завдяки цьому міська влада висловила сподівання, що цього разу реконструкція буде виконана якісно та в строк. Відповідно до тендерної документації, передбачалося укладання трьох видів бруківки: колотого дикого каменю, гранитної пиленої бруківки та тротуарної плитки типу «Симфонія». Крім того, здійснювались земельні роботи, прокладка кабелів для освітлення, облаштування водостоків, бордюрів та оновлення інфраструктури [30].

Урочисте відкриття оновленої площі відбулося 18 вересня 2022 року — у День міста. Міська влада організувала святкові заходи, символічно підкресливши завершення тривалого та суперечливого процесу реконструкції. Простір було повністю укладено новою бруківкою, встановлено сучасні ліхтарі, відновлено зелені зони та підготовлено основу для встановлення ялинки та сезонної торгівлі. Робітники запевняли, що виконали укладку якісно і з урахуванням навантажень — зокрема, що покриття витримає вагу техніки та встановлення конструкцій у святкові періоди [25].

Незважаючи на позитивний результат, процес реконструкції не обійшовся без критики. Громадськість зауважувала, що частина проєктних рішень була спрощена, а деякі заявлені елементи — як-от капличка чи глобус — або були відкладені, або так і не реалізовані. Крім того, після відкриття з'явилися

коментарі щодо функціональності простору: зокрема, про недостатню кількість лавок, відсутність тіні влітку, а також неоднозначне використання відкритої площі поза межами офіційних заходів. Проте у цілому реконструкцію було оцінено як завершену, що закрило один із найбільш конфліктних інфраструктурних кейсів міста за останнє десятиліття.

Попереду залишаються потенційні доопрацювання. Міська рада не виключає можливості реалізації додаткових елементів у межах оновленої концепції простору. Таким чином, реконструкція Соборної площі є завершеним, але не остаточним проєктом, відкритим до подальшого розвитку та адаптації до потреб громади.

Тепер варто детальніше розглянути, як насправді змінилася Соборна площа після реконструкції.

На етапі початку робіт було встановлено офіційну візуалізацію проєкту реконструкції — банер із рендерами [Додаток В, Фото 1], представленими фірмою «Нікопольське спеціалізоване управління „Дніпроелектромонтаж“», яка на той момент виступала генеральним підрядником. Саме на основі цього зображення можна зробити висновки про початкові наміри щодо просторового оформлення площі.

Передусім в очі впадає концепція оновленого фонтану — натомість існуючого масивного водограю пропонувалося облаштувати так званий «сухий фонтан» — інтегрований у покриття, без чаші, що дозволяє використовувати площу як пішохідний простір навіть у період, коли фонтан не працює. Також передбачалося прибрати проїжджу частину та замінити її озелененням, зокрема висадити дерева на місці дороги і по периметру будівлі колишньої міської управи (тепер — приміщення «Укрпошти»).

Однак, як видно з реального результату реконструкції, описаного вище та з додаткової інформації з незалежного порталу Павлоград.dp.ua, із запропонованих елементів фактично було реалізовано лише два: укладання нової бруківки на основному покритті площі та перетворення старого радянського фонтану на декоративну клумбу.

Візуально-функціональні інновації, як-от сухий інтегрований фонтан, нові зелені насадження, а також переформатування транспортного руху, залишилися на рівні проєктної пропозиції. Крім того, візуалізація містила ідею організації кільцевого під'їзду з боку вулиці Харківської — це рішення мало покращити логістику руху транспорту та забезпечити зручніший доступ до площі. Проте ця частина проєкту не була реалізована у заявленому вигляді або не була завершена повністю.

Водночас варто звернути увагу на позитивні приклади реалізації благоустрою в безпосередній близькості до площі. Йдеться про сквер імені Тараса Шевченка [Додаток В, Фото 4], який розташований поруч і, за свідченнями багатьох респондентів, у подальших інтерв'ю сприймається як єдиний простір разом із Соборною площею. Саме цей сквер після оновлення набув вигляду повноцінної зеленої зони з новими елементами ландшафтного дизайну, сучасними лавками, зонами для відпочинку та декоративними інсталяціями. Серед таких інсталяцій мешканці відзначали оновлену сцену для проведення мистецьких і публічних заходів [Додаток В, Фото 5], облаштований куточок для гри в шахи [Додаток В, Фото 6], а також встановлену каплицю [Додаток В, Фото 7], що символічно відсилає до історії цього місця — саме тут раніше розташовувався Свято-Вознесенський собор. Особливо позитивно було сприйнято появу безкоштовного громадського туалету — рідкісного елементу інфраструктури в Павлограді, який зробив перебування у сквері комфортнішим для різних груп населення. Таким чином, хоча центральна частина площі була реалізована частково, простір скверу став успішним прикладом комплексного та орієнтованого на потреби мешканців підходу до оновлення міського середовища.

2.3. Аналіз громадської думки щодо реконструкції

У процесі дослідження ставлення мешканців Павлограда до реконструкції Соборної площі було використано два основні методи збору емпіричних даних — напівструктуроване інтерв'ювання та онлайн-анкетування. Такий підхід

дозволив поєднати глибину особистісного досвіду з широтою охоплення аудиторії, що сприяло комплексному аналізу громадської думки.

Усі анкетування проводилися анонімно, а в інтерв'ю фіксувалися лише імена та вік респондентів. Учасники дослідження були поінформовані про мету опитування та надали усну згоду на використання своїх відповідей у дослідницьких цілях.

Під час збирання матеріалу ми зіткнулися з низкою викликів. По-перше, не всі готові брати участь в опитуваннях — часто через недовіру або втому від «опитувань, що нічого не змінюють». По-друге, виникали технічні труднощі під час записування інтерв'ю — частина відбулася в Zoom, частина наживо, іноді потрібно було адаптуватися до неформального спілкування. Деякі респонденти починали говорити лише тоді, коли відчували зацікавленість і довіру з боку інтерв'юера. Це підтвердило, що інтерв'ювання — не лише збирання даних, а й практика слухання та емпатії.

Інтерв'ювання проводилось з мешканцями різного віку — від молоді до людей старшого покоління. Кожному респонденту ставилися однакові запитання, що стосувалися частоти відвідування площі, її ролі в повсякденному житті, оцінки змін після реконструкції, спогадів, пов'язаних із простором, а також особистих побажань щодо майбутнього облаштування території. Такий формат дозволив зафіксувати не лише зміст відповідей, але й емоційне ставлення до теми: ностальгію за втраченими елементами міського середовища, розчарування, іноді — обурення, а іноді й вдячність за позитивні зміни.

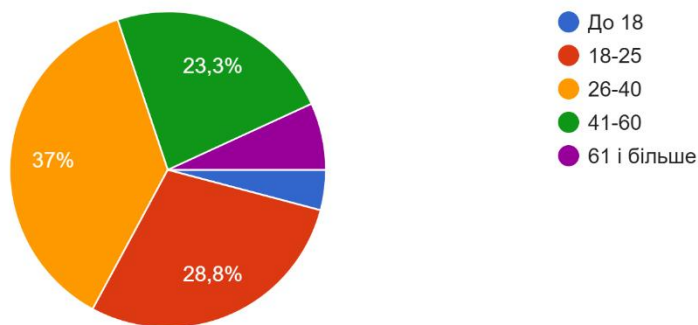
Паралельно було проведено онлайн-анкетування, у якому взяли участь понад 70 осіб. Анкета містила як закриті, так і відкриті запитання. Завдяки цьому вдалося оцінити загальне сприйняття реконструкції, дізнатися про джерела інформування, виявити ступінь задоволення мешканців процесом і результатом змін, а також зібрати конкретні пропозиції щодо подальшого розвитку площі. Анкета поширювалася через соціальні мережі, місцеві чати та особисті контакти, що дозволило залучити як активних громадян, так і тих, хто зазвичай не бере участі в офіційних обговореннях.

Для вивчення ставлення мешканців Павлограда до реконструкції Соборної площі було проведено онлайн-опитування [2]., у якому взяли участь 73 респонденти. Учасники представляли різні вікові категорії, гендерні групи, а також мали різний рівень поінформованості та залучення до життя міста. Загальна картина свідчить про високий рівень обізнаності населення про реконструкцію, але й про суттєвий рівень критики та недовіри до її реалізації[2].

Найбільшу частку респондентів склали мешканці віком 26–40 років (37%) та 18–25 років (28,8%), що дозволяє говорити про репрезентативність молодшої та середньої вікової аудиторії. Також значною є група 41–60 років (23,3%). Переважна більшість опитаних — жінки (65,8%), а 75,3% респондентів постійно проживають у Павлограді.

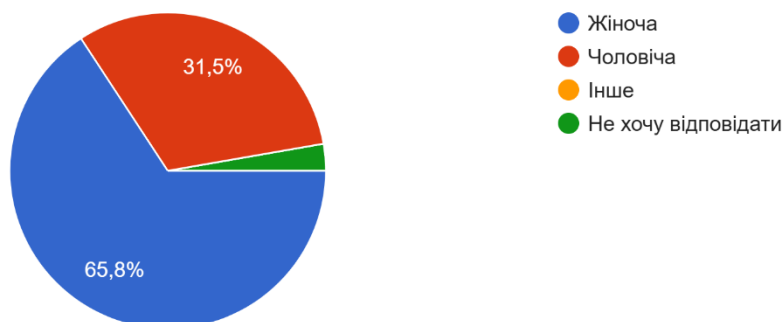
Скільки Вам років?

73 відповіді

Ваша стать:

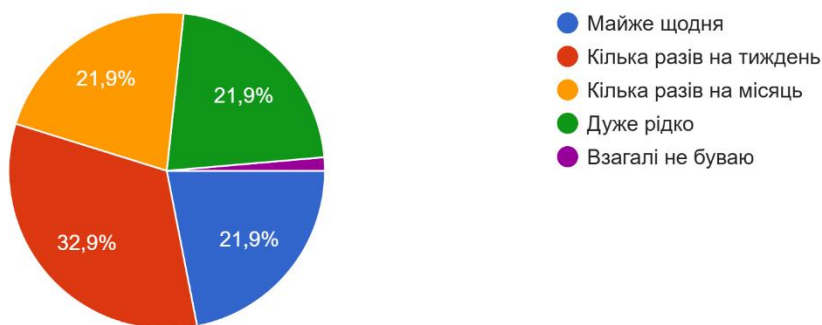
73 відповіді

Щодо частоти відвідування площі, то 32,9% бувають на ній кілька разів на тиждень, ще третина — майже щодня, або кілька разів на місяць. Це підтверджує активне використання площі у повсякденному міському житті.

Як часто Ви буваєте на Соборній площі?

73 відповіді

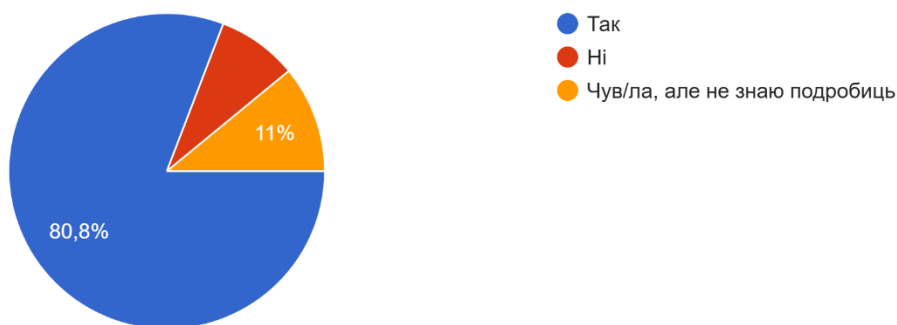

Основні форми використання площі — транзитна зона (68,5%) та місце для відпочинку (45,2%).

Абсолютна більшість — 80,8% — знають про реконструкцію, з них 68,1% дізналися про це через власні спостереження, тобто не з офіційних джерел, що свідчить про слабку інформаційну підтримку процесу.

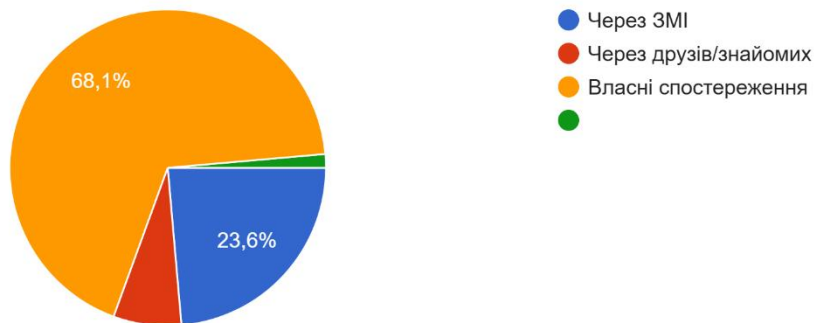
Чи знаєте Ви, що Соборну площу реконструювали в останні роки?

73 відповіді

Як Ви дізналися про реконструкцію Соборної площі?

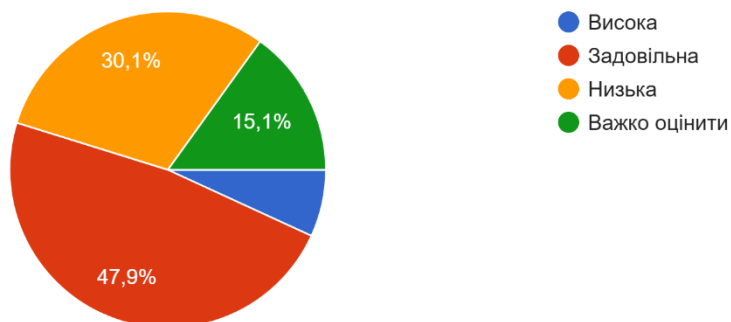
72 відповіді

Оцінка якості виконаних робіт загалом є критичною: лише 6,8% вважають її високою, тоді як 47,9% — задовільною, а 30,1% — низькою. Ще частина респондентів не змогла дати однозначної відповіді. Значна частина опитаних — 68,1% — вважає, що реконструкція не була завершена вчасно.

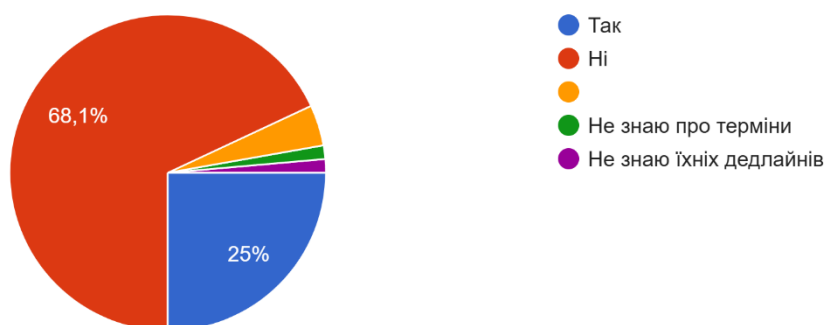
Як Ви оцінюєте якість виконаних робіт на Соборній площі?

73 відповіді

Чи вважаєте Ви, що реконструкція площі була завершена вчасно?

72 відповіді

В оцінці витрачання бюджетних коштів переважає невдоволення: 50% відповіли "ні", 36,1% — "частково". Лише 7% виявили повне задоволення. Аналогічно, процес закупівель та звітування вважають прозорим лише 8,5% опитаних, тоді як 45,1% висловили недовіру. Близько 24,7% респондентів або прямо вказали на підозри у корупції, або 38,4% щось чули про це.

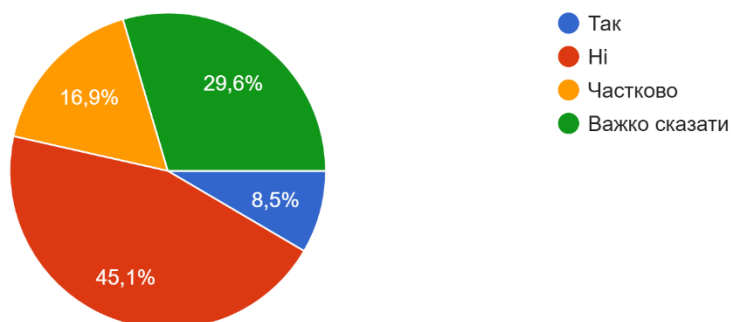
Чи задоволені Ви тим, як витрачалися бюджетні кошти на реконструкцію площі?

72 відповіді

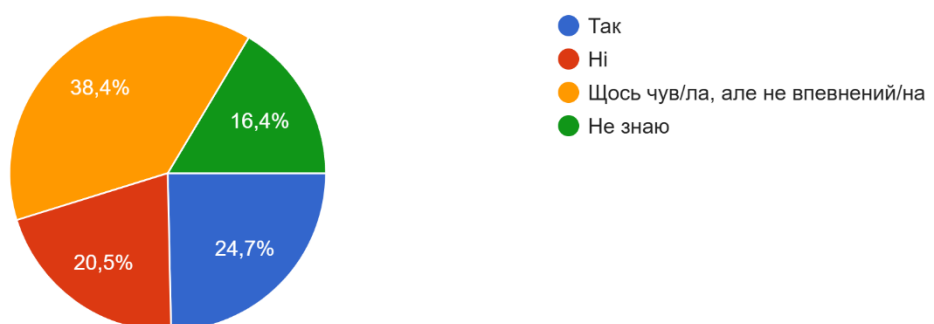
Чи вважаєте Ви, що процес закупівель та звітування про реконструкцію площі був достатньо прозорим?

71 відповідь

Чи відомо Вам про факти розкрадання коштів під час реконструкції площі?

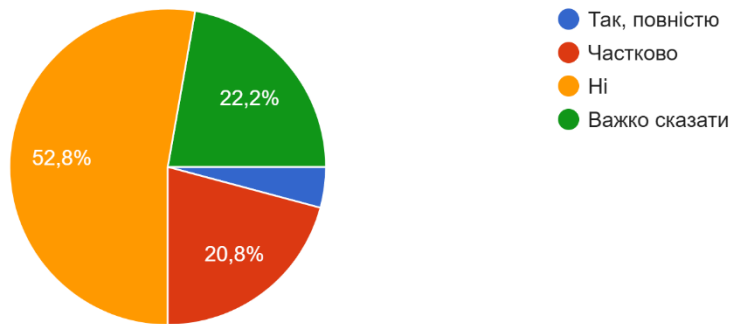
73 відповіді

Найбільш показовими є відповіді на запитання щодо врахування громадської думки: 52,8% переконані, що її не врахували під час планування реконструкції, а ще 20,8% вважають, що врахували лише частково.

Як Ви вважаєте, чи врахували думку мешканців під час розроблення проєкту реконструкції площі.

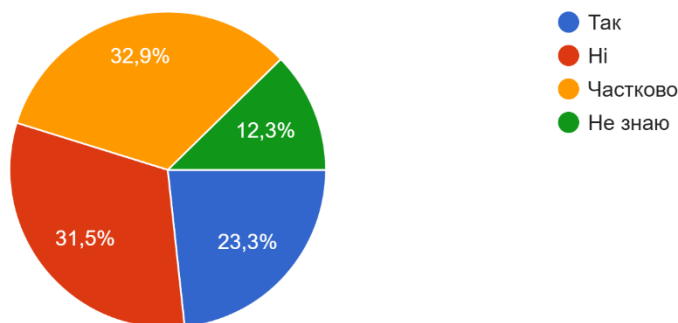
72 відповіді

Ці ж тенденції підтверджуються й у питанні про соціальну інклюзію — лише 23,3% вважають, що реконструкція покращила умови для різних соціальних груп, тоді як 32,9% — переконані, що ні.

Чи покращила реконструкція площі соціальні умови для різних груп населення (дітей, людей з інвалідністю, літніх людей)?

73 відповіді

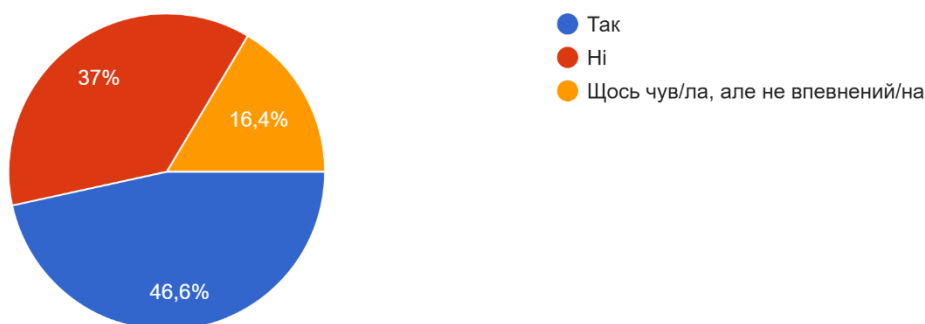

Серед проблем, які найчастіше супроводжували реконструкцію, респонденти називали затягування термінів (68,5%), недостатній контроль за коштами (57,5%), ігнорування думки мешканців (52,1%) та низьку якість робіт (41,1%). Лише 4,1% вказали, що проблем не було.

На тлі критичних оцінок важливо зазначити, що майже 47% знають про організацію культурних чи інших заходів на площі, хоча 37% чули про це лише частково, а 16,4% — не знають нічого. Це свідчить про потребу в подальшому розвитку функціонального та змістовного наповнення площі.

Чи відомо Вам про організацію культурних чи інших заходів на Соборній площі?

73 відповіді

Аналіз відповідей на питання «Чи могли би Ви назвати культурні чи інших заходи, що відбувалися на Соборній площі? Чи брали Ви в них участь?» дозволяє зробити висновки щодо символічної ролі площі у міському житті Павлограда, а також виявити рівень реальної участі мешканців у заходах, що там відбувалися.

Серед відповідей домінують згадки про святкові події: День міста, День шахтаря, Новий рік, Різдво, відкриття ялинки, 8–9 травня, ярмарки, виступи дитячих та аматорських колективів. Ці події асоціюються з періодом до повномасштабного вторгнення, і багато респондентів прямо вказують, що подібна активність зникла після початку війни або з моменту початку реконструкції площі. Це дозволяє говорити про тимчасову втрату площі як активного соціокультурного центру.

Окремі респонденти згадують нестандартні заходи: християнські концерти церкви, виставки митців, а також приклади з власного досвіду — участь дітей у святкових виступах, творчих заходах від Палацу творчості, організація флешмобів. Ці фрагменти вказують на те, що площа раніше виконувала функцію відкритої сцени для локальної ініціативи, що є важливим для ідентичності міського простору.

Водночас значна частина респондентів дала негативні або невизначені відповіді: «ні», «не знаю», «не пам'ятаю», «не брала участі». Це свідчить про нерівномірний рівень залученості мешканців до культурного життя, а також про відсутність чіткої інформаційної політики щодо заходів. Деякі респонденти прямо заявляють, що з початку реконструкції площа перестала виконувати свою соціокультурну функцію, а останні три роки події або не відбуваються взагалі, або не є публічно озвученими.

Таким чином, культурна роль Соборної площі сприймається мешканцями переважно в ретроспективному ключі. У колективній пам'яті вона закріпилася як місце свят і урочистостей, однак на момент опитування ця функція, за сприйняттям більшості, або втрачена, або призупинена. Водночас з початком повномасштабного вторгнення кількість культурних заходів на площі суттєво зменшилась, що є зрозумілим з огляду на безпекову ситуацію в країні та зміну пріоритетів міського життя. Це відкриває простір для критичної оцінки результатів реконструкції: оновлення простору не було підкріплене новим змістовним наповненням.

Отже, важливою умовою відновлення повноцінної соціальної ролі площі є повернення її до активного культурного життя. Це вимагає не лише технічної готовності, але й системного підходу до організації подій, відкритої комунікації з громадою та залучення мешканців до планування подій. У протилежному випадку ризикує утвердитися ситуація, за якої площа буде сприйматися лише як транзитна зона або об'єкт декоративної реконструкції без соціального навантаження.

Аналіз відповідей на питання «Які події або активності Ви хотіли б бачити на площі у майбутньому?» дозволяє виявити не лише культурні очікування мешканців Павлограда, а й глибші уявлення про бажаний образ Соборної площі як публічного простору. Загалом переважає запит на повернення живої, відкритої та емоційно наповненої площі, що слугувала би місцем спілкування, дозвілля та символічного єднання громади.

Найчастіше респонденти згадували музичні концерти як бажаний формат подій. Це можуть бути як великі святкові виступи на День міста чи День шахтаря, так і камерні культурні заходи. Часто згадуються ярмарки, покази фільмів, арт-виставки, виступи місцевих творчих колективів, вуличні фестивалі, флешмоби, спортивні змагання. Деякі респонденти пропонують нові формати — зокрема, аніме-фестиваль, або зустрічі з активістами й обговорення проблем міста, що демонструє прагнення не лише до розваг, а й до публічного діалогу.

Важливим є й запит на відновлення просторової інфраструктури, яку мешканці ототожнюють з подієвим життям: наприклад, повернення фонтану або встановлення нової сцени. В одному з коментарів навіть зазначено, що сам факт повернення фонтану був би «подією». Такі відповіді свідчать про глибоке символічне значення окремих елементів площі як носіїв колективної пам'яті та соціальної ідентичності.

Водночас у частини респондентів простежується відкладене очікування: низка відповідей містить уточнення, що жодні заходи не мають сенсу «до завершення війни». Формулювання на кшталт «не час», «спочатку має закінчитись війна», «не маю відповіді наразі» — вказують на гальмування культурної ініціативи через воєнні обставини. Це не означає відсутності інтересу, але вказує на відчуття невідповідності мирних форматів нинішньому часові.

Деякі респонденти наголошують на потребі створити місце для постійного відпочинку — зоною із зеленню, морозивом, напоями, лавками, простором для дітей, що підкреслює запит не лише на події, а й на якісне повсякденне середовище. Ідея площі як сцени або майданчику для великих зборів поєднується з баченням її як інклюзивного простору щоденного життя.

Таким чином, бачення майбутнього площі охоплює кілька вимірів: подієвий, соціальний, емоційний, інфраструктурний. Відповіді респондентів свідчать про високий потенціал Соборної площі як майданчику для спільного досвіду, однак реалізація цього потенціалу вимагає стабілізації зовнішніх обставин та чіткого бачення з боку міської влади. Площа має шанс перетворитись

на справді живий центр міста — але для цього необхідно дати людям зміст, безпеку й право на участь.

Аналіз відповідей на питання «Які елементи Ви б хотіли побачити на площі в майбутньому?» дозволяє зробити висновки щодо очікувань мешканців Павлограда стосовно просторової організації та функціонального наповнення Соборної площі. Дані свідчать про домінування запиту на створення комфортного, візуально привабливого й багатофункціонального середовища, яке задовольняло би потреби різних категорій населення.

Абсолютна більшість респондентів вказали на потребу у додаткових місцях для відпочинку. Це свідчить про брак зручної інфраструктури для щоденного перебування на площі: лавки, зони затінку, безпечні ділянки для дітей, інклюзивні простори — все це становить основу очікуваного «комфарту».

Не менш часто звучить побажання щодо більшої кількості зелених зон. Багато відповідей буквально починаються з фрази «більше зелені», що свідчить про потребу мешканців у природному компоненті, який створює тінь, сприяє охолодженню простору влітку та візуально оживлює площу. Такий запит може розглядатися як реакція на попередню «мінералогізацію» простору після реконструкції — надмірну кількість твердих покриттів та відсутність озеленення.

Третім домінантним побажанням є простір для культурних заходів. Це може включати сцену, місця для глядачів, технічну інфраструктуру для концертів і подій. Частина респондентів прямо зазначає бажання бачити арт-об'єкти, фонтани, або інсталяції, які б не лише прикрашали площу, але й ставали об'єктами взаємодії та символами міської ідентичності. Особливе місце займають арт-об'єкти та вуличні виставки, що не лише оживляють середовище, а й роблять його відкритим для мистецтва, зокрема місцевого.

Деякі респонденти надають більш індивідуалізовані відповіді, наприклад, бажання бачити «колесо огляду», «фонтан», або створити можливості для особистої виставкової діяльності. Присутні також пропозиції з екологічного та

технічного боку — наприклад, потреба у дренажній системі для відведення дощової води, або облаштування площі з урахуванням пішохідного руху.

Таким чином, бачення мешканців формує досить чіткий вектор: площа має бути зеленою, зручною, відкритою для культурної та мистецької діяльності, а також адаптованою до потреб різних соціальних груп. Це уявлення перегукується з сучасними підходами до формування публічних просторів, які орієнтовані на людину, інклюзивність і багатоцільовість. Очевидно, що технічна реконструкція повинна супроводжуватись не менш системним підходом до програмного, інфраструктурного та естетичного наповнення площі.

У межах дослідження було детально проаналізовано думки респондентів віком 20–25 років щодо реконструкції Соборної площі Павлограда. З метою глибшого розуміння позицій молоді аналіз було структуровано за блоками відповідно до запитань, поставлених у ході напівструктурованих інтерв'ю. Це дозволило не лише відтворити індивідуальні враження, а й виокремити спільні патерни сприйняття трансформації одного з центральних громадських просторів міста [34].

Чи проводите ви час на площі та як часто? Абсолютна більшість респондентів підтверджують регулярне перебування на площі. Для частини з них це щоденна практика. Приміром, Денис наголошує: *"Майже щодня буваю. Зазвичай проходжу транзитом, інколи можу провести там більше часу"* [34, Респондент 1]. Данило підтверджує: *"Кожен день... Всі шляхи в нашому місті йдуть через площу"* [34, Респондент 5]. Частота присутності на площі демонструє її роль як не лише центрального транзитного вузла, а й важливого фрагменту щоденного життя молоді.

З якою метою відвідуєте площу? Найчастіше площа використовується як транзитна зона, зокрема у поєднанні з пересуванням до місця роботи, навчання чи зустрічей. Однак є й випадки цілеспрямованих візитів для відпочинку. Владислав зазначає: *"Частіше використовую як транзитну зону, але іноді бувають дні, коли хочеться прийти і просто посидіти, поспілкуватись з друзями"* [34, Респондент 2]. А інший Владислав додає: *"Це місце, де завжди є*

життя. Багато людей гуляють, проводять час там з родиною" [34, Респондент 6].

Варто підкреслити, що у відповідях респондентів поняття "площа" часто включає також і прилеглий сквер Шевченка. Саме тому наступне запитання про сприйняття цих просторів як одного чи двох окремих є цілком логічним — адже межа між ними в уявленні молоді практично відсутня. Площа й сквер сприймаються як цілісний просторовий комплекс, що об'єднує функції транзиту, відпочинку та соціальної взаємодії. Це має важливе значення для аналізу міського простору та його потенціалу як об'єднувального елементу у структурі центру Павлограда.

Як ви сприймаєте площу і сквер — як окремі місця чи єдиний простір? Відповіді респондентів засвідчують тенденцію до сприйняття Соборної площі та скверу Шевченка як цілісного простору. Анна пояснює: *"Ми можемо сказати: «ходімо на площу», а самі йдемо до скверу"* [34, Респондент 3]. Денис уточнює: *"площа... не така вже й велика, щоб їх розділяти... це спільний простір"* [34, Респондент 1]. Подібне сприйняття актуалізує ідею просторової інтеграції, що має враховуватися в міському плануванні.

Які спогади у вас пов'язані з площею? Респонденти пов'язують площу з власним дитинством, культурними подіями та родинними традиціями. Анна згадує: *"Я навчалася в музичній школі та ходила на танці — всі виступи проходили на площі"* [34, Респондент 3]. Владислав пригадує щорічні святкування: *"Кожного року... ми виходили туди на святкування Дня міста... було багато кіосків з вуличною їжею"* [34, Респондент 2]. Денис з боєм зазначає втрату важливого для нього об'єкта: *"грали у фонтані... це моя дитяча болюча тема"* [34, Респондент 1]. Таким чином, площа є носієм колективної пам'яті молоді.

Як ви пам'ятаєте площу до реконструкції? Чимало респондентів відзначають автентичність і затишок площі в минулому. Денис описує її як "старовинну", з характерним образом і пам'ятним фонтаном [34, Респондент 1]. Владислав деталізує технічний стан: *"було більш-менш рівне асфальтове*

покриття, але за ним часто не доглядали і в прогалинах з'являлись бур'яни " [34, Респондент 2]. Для Єлизавети головним символом залишився саме фонтан [34, Респондент 4]. Важливо, що зникнення цього об'єкта сприймається як втрата сенсу й ідентичності простору.

Чи хотіли впливати на зміни? Більшість молодих респондентів визнають, що у момент початку реконструкції вони були надто юні або не мали мотивації до участі. Владислав чесно зазначає: *"Я не думав, що можу на це якось вплинути — скаргами або приверненням уваги"* [34, Респондент 2]. Проте бажання мати вплив згодом сформувалося як рефлексія дорослішання.

Які були очікування і чи справдилися вони? Очікування від реконструкції у більшості були пов'язані з появою сучасного, естетично привабливого простору, з новими функціями. Проте багато хто розчарований результатами. Анна: *"Хотілося чогось більшого. А по факту змінили лише покриття"* [34, Респондент 3]. Денис узагальнює: *"Просто з'явився простір, покритий плиткою. Що там можна робити?"* [34, Респондент 1]. Брак змістового наповнення викликає відчуття незавершеності.

Що сподобалось найбільше? Найкращі оцінки отримав не сам простір площі, а сквер Шевченка, розташований поряд. Молоді люди високо оцінили нову сцену, шахові зони, збільшену кількість лавок і загальну охайність. Простір скверу сприймається як комфортний, приємний, більш затишний порівняно з відкритістю і порожнечою самої площі.

Ставлення до напису "I love Pavlograd" Більшість респондентів ставляться до інсталяції з іронією або байдуже. Вона сприймається як елемент масової культури, позбавлений локальної унікальності. Денис: *"вона не дуже вписується... виглядає як пляма Тому що вона одна така. І, чесно кажучи, мені здається, що можна було б зробити її трішки краще. Тобто сама суть напису — непогана, а от як її виконали — не дуже."* [34, Респондент 1]. Владислав: *"гарні фото можна зробити і без неї"* [34, Респондент 2]. Єлизавета прямо називає її "крінжовою" [34, Респондент 4]. При цьому, хоч інсталяція не подобається, деякі визнають її туристичну функцію або користь для певних вікових груп.

Побажання на майбутнє Молодь висловлює чітке прагнення до живого, динамічного простору з багатофункціональним наповненням. Пропонуються велодоріжки, арт-інсталяції, облаштовані простори для молоді, простори з тінню, більше зелені, повернення фонтанів. Як резюмує Владислав: *"Місту потрібні живі місця, де люди різного віку можуть відпочивати, знайомитись"* [34, Респондент 6]. Респонденти не просто критикують — вони пропонують нові ідеї, демонструючи потенціал для справжньої партисипації в міському розвитку.

У межах дослідження були докладно проаналізовані відповіді респондентів віком 30–50 років щодо сприйняття та оцінки реконструкції Соборної площі Павлограда. Усі відповіді згруповані відповідно до питань інтерв'ю й стосуються виключно площі. Результати демонструють як емоційний зв'язок мешканців із цим простором, так і їхні критичні зауваження щодо змін, які відбулись останніми роками [35].

Чи проводите ви час на Соборній площі Павлограда? Як часто? Переважна більшість опитаних респондентів регулярно бувають на площі, адже вона знаходиться в самому центрі міста й фактично є частиною щоденного маршруту. *«На Соборній площі, напевно, кожен день або раз на два дні»* [35, Респондент 1]. *«Майже кожен день проходжу повз»* [35, Респондент 2]. *«Буваю, але більше на свята чи під час заходів для дітей»* [35, Респондент 3]. Також дехто вказує, що використовує площу як зону для прогулянок із дітьми або спонтанного відпочинку під час обідньої перерви.

З якою метою ви зазвичай туди приходите? Цілі відвідування площі різноманітні: для когось вона є простором, через який проходять по дорозі на роботу або в магазин; інші ж цілеспрямовано приходять на святкові події чи концерти. *«І гуляю, і проходжу мимо — по-різному»* [35, Респондент 1]. *«Часто буваю на площі разом із дитиною, особливо у вихідні»* [35, Респондент 2]. *«Приходжу туди на заходи, коли виступають творчі колективи, або просто зустрічаємось із подругами»* [35, Респондент 3]. Площа слугує як функціональним транзитним простором, так і соціальним осередком.

Коли ви думаєте про площу — ви сприймаєте її як окреме місце? Деякі респонденти чітко розділяють площу та сквер через відмінності в облаштуванні: *«У сквері є лавочки, а на площі — немає. Це різні місця за функцією»* [35, Респондент 1]. Водночас інші зазначають, що з дитинства ці локації не поділялися й сприймалися як єдине святкове середовище: *«Усі заходи проходили в центрі, і площа була основною сценою міста»* [35, Респондент 3]. Тетяна зазначає, що в її дитинстві навіть не йшлося про поділ: усе сприймалося як центральна площа міста, де відбувалося життя — концерти, головна ялинка, зустрічі молоді [35, Респондент 3].

Чи маєте ви маршрут, який проходить через площу? Для багатьох опитаних площа є частиною повсякденного пішого маршруту. *«Просто проходжу через центр — площа завжди на шляху»* [35, Респондент 3]. *«Щодня йду повз площу на роботу або до магазину»* [35, Респондент 2]. Вона є невід’ємною частиною міської структури руху.

Чи є у вас спогади, пов’язані саме з площею? Майже всі респонденти мають особисті або родинні спогади, які пов’язані з площею. Зокрема згадується колишній фонтан як місце збору молоді, концертна сцена, святкування Дня міста. *«Ми збирались за фонтаном, співали під гітару — це була точка збору молоді»* [35, Респондент 1]. *«Всі святкування, виступи гуртів, головна ялинка міста — все це проходило саме на площі»* [35, Респондент 3]. *«Є фотографії з дитинства біля ялинки на площі, ми там зустрічали Новий рік»* [35, Респондент 4].

А якою ви пам’ятаєте площу до реконструкції? У пам’яті респондентів площа до реконструкції виглядає як дещо занедбаний, але живий і насичений простір. Вона асоціюється з радянською архітектурою, старим асфальтом, сценою, парапетами, фонтаном, пам’ятником Леніну. *«Було порепане покриття, пам’ятник, старий фонтан, але місце було живим»* [35, Респондент 2]. Тетяна згадує, що на площі раніше була сцена *« Це була стаціонарна сцена, на якій проводилися міські концерти й виступали протестантські рок-гурти, зірки*

третього ешелону. Наш рок-клуб проводив концерти — з апаратурою, банерами, колонками, сцена була місцем подій » [35, Респондент 1].

Ви знали про реконструкцію площі? Звідки дізналися? Більшість респондентів дізналися про реконструкцію з особистих спостережень. *«Про реконструкцію — дізналась, коли вже привезли пісок і почали знімати асфальт» [35, Респондент 2]. «Я журналістка, була присутня на засіданнях міської ради й бачила весь процес — від рішення до тендеру» [35, Респондент 1].*

Чи хотіли впливати на вигляд площі? Чи було бажання дізнатися більше? У більшості респондентів не було бажання або можливості впливати на зміни. *«Ну, взагалі — ні, я просто спостерігала» [35, Респондент 2]. « Я взагалі вважаю, що будь-який великий міський об'єкт має, за можливості, проходити через відкритий конкурс проєктів. Треба запрошувати фахівців з усієї України — урбаністів, архітекторів » [35, Респондент 1].* Респонденти відчують відсутність партисипативності у плануванні міських просторів.

Які у вас були очікування від реконструкції? Чи справдилися вони? Більшість очікували більш функціонального простору з фонтаном, декоративними елементами та сучасною естетикою. *«Обіцяли зробити щось на кшталт танцюючих фонтанів — у результаті просто клумба» [35, Респондент 1]. «Хотілося, щоб залишився фонтан — там завжди було людно» [35, Респондент 2].* Нереалізовані очікування формують відчуття розчарування.

Що вам сподобалося найбільше? А чого не вистачає на площі? Позитивно оцінюються нова рівна плитка, освітлення, загальна охайність простору. Проте респонденти вказують на відсутність тіні, місць для сидіння, зелені, водних елементів. *«Там немає тіні, лавочок, нічого, де можна перепочити» [35, Респондент 1]. «Площа виглядає чисто, але порожньо» [35, Респондент 2]. «Хотілося б бесідку або хоча б якісь навіси, і фонтан би був дуже доречний» [35, Респондент 3].*

Як ви ставитесь до інсталяції “I love Pavlograd”? Ставлення до напису на площі розділилося. Дехто вважає її візуальним символом і маркером міської ідентичності: *«Це візитівка міста, місце для фото» [35, Респондент 3].* Інші

вважають, що вона псує простір: *«Стоїть собі і стоїть. Раніше площа була ширшою, візуально відкритішою»* [35, Респондент 4]. *«Вона мені не подобається, бо «Павлоград» там у російській транслітерації. Її постійно треба фарбувати, бо вандають. Але дітям подобається. Люди фоткаються. Це фотозона. Вона корисна для впізнаваності міста — бо якщо сфоткатись біля куща, не буде ясно, що це Павлоград. А так — фотка, і всі бачать. У моєї дитини вона викликає захват. Єдине — букву Г треба підфарбовувати постійно.»* [35, Респондент 1].

Для чого такі речі ставлять у місті? Респонденти вважають, що такі інсталяції покликані створити фотофон, впізнаваність і цікавість до міста. *«Мій син бачить напис і знає, що він у Павлограді»* [35, Респондент 2]. *«Це як маяк на фото — відразу зрозуміло, де ти»* [35, Респондент 1].

Що б ви змінили або додали саме на площі? Пропозиції включають встановлення лавок у тіні, висадку дерев, відновлення фонтану, облаштування ігрової зони для дітей і простору для підлітків. *«Хотілося б щось унікальне — як ковані фігури у Дніпрі»* [35, Респондент 3].

Які ще моменти, пов'язані з площею, важливі особисто для вас? Для декого площа — це також частина історичної пам'яті. *«Наприклад, у центрі є фундамент старого собору — його можна було б розкопати, накрити склом і зробити туристичну локацію. Це цінно.»* [35, Респондент 1].

У підсумку, досвід респондентів віком 30–50 років свідчить про глибоке емоційне занурення в історію та функцію площі як простору пам'яті, дозволя і взаємодії. Попри позитивні оцінки певних технічних змін, більшість очікують більш змістовного й залученого підходу до подальшого облаштування цього важливого міського простору.

Також у межах дослідження було детально проаналізовано думки респондентів віком 50+ років щодо реконструкції Соборної площі Павлограда. З метою глибшого розуміння позицій молоді аналіз було структуровано за блоками відповідно до запитань, поставлених у ході напівструктурованих інтерв'ю. Це дозволило не лише відтворити індивідуальні враження, а й

виокремити спільні патерни сприйняття трансформації одного з центральних громадських просторів міста [36]

Чи буваєте ви на Соборній площі та як часто? Респонденти віком 50+ демонструють стабільну присутність на площі: хтось буває щодня, інші — кілька разів на місяць. Близькість до місця проживання або маршрутів є ключовим фактором. Їхня звичка бувати на площі свідчить про важливість цього простору в повсякденному житті. *«Так, звичайно буваю. Мені це місце подобається, тим паче, що я живу неподалік від цього місця»* [36, Респондент 1]. *«Так, часто. Бо я повз сквер і площу ходжу на роботу»* [36, Респондент 2]. *«Ну, скажем так, не скажу, що кожні вихідні, але ж так буває частенько. Ну, рази три точно в місяць я там буду»* [36, Респондент 3].

З якою метою ви зазвичай туди приходите? Мотиви відвідування варіюються: прогулянки, відпочинок, зустрічі з близькими або просто проходження повз. Багато хто пов'язує візити до площі з позитивними емоціями та звичним ритмом життя. *«По-різному. І прогулятися, і просто пройти. І з подругами, і з онуками. Отримую величезне задоволення»* [36, Респондент 1]. *«Я люблю приходити туди посидіти на лавочці, подивитися на природу»* [36, Респондент 5]. *«Якщо я туди йду, то насамперед саме прогулятися, не просто мимо»* [36, Респондент 3].

Чи сприймаєте ви площу та сквер як один спільний простір? Переважна більшість респондентів сприймають площу та сквер Шевченка як об'єднаний простір. Така думка демонструє природне включення цих двох локацій у єдиний маршрут відпочинку й пересування в центрі міста. *«Так, мені подобається, що немає кордонів між площею і сквером. Це чудово — єдиний простір»* [36, Респондент 1]. *«Так, я теж вважаю, що це один простір. Воно якось так разом, все до купи, і гарно»* [36, Респондент 5].

Які спогади пов'язані з площею? Площа фігурує в особистих і колективних спогадах як місце святкувань, символ дитинства, головна сцена міста. Ці спогади формують емоційну прив'язаність до простору і очікування збереження певної спадковості. *«Запам'яталась ялинка. Величезна. Свято. Мрії. Бажання»* [36,

Респондент 1]. *«Раніше, коли ми були молодими, на Новий рік зустрічалися з друзями о першій годині ночі. Виходили дуже багато людей, було дуже гарно. На площі, біля ялинки»* [36, Респондент 5]. *«Я пам'ятаю фесрверки — вони мені дуже подобались. Ще пам'ятаю, як на площі стояв пам'ятник Леніну»* [36, Респондент 7].

Якою ви пам'ятаєте площу до реконструкції? До реконструкції площа асоціюється у свідомості респондентів із фонтаном, ялинкою, асфальтовим покриттям та радянськими пам'ятниками. Цей образ часто викликає ностальгію, попри об'єктивні недоліки попереднього благоустрою. *«Раніше мені дуже подобався фонтан на нашій площі. А зараз його вже немає»* [36, Респондент 5]. *«Було порепане покриття, пам'ятник, старий фонтан»* [36, Респондент 2]. *«Я пам'ятаю, тільки пам'ятник був»* [36, Респондент 4]. *«Покриття, здається, було асфальтовим»* [36, Респондент 7].

Які були ваші очікування від реконструкції? Чи справдилися вони? Очікування респондентів були різні — від естетичного оновлення до появи нових елементів (особливо фонтану). Частина очікувань залишилась нереалізованою, що породжує легке розчарування, хоча є й ті, хто задоволений результатом. *«Мені б хотілося фонтану. Ну, от от от це було б просто пречудово»* [36, Респондент 1]. *«Я думала, що фонтан залишиться. У нас раніше було багато фонтанів, а тепер майже нічого не залишилось»* [36, Респондент 5]. *«Хотілося б, щоб все, що в нас в місті будується, щоб воно гармонійно вписувалося. Є ж дизайнери, є архітектори. А якось у нас немає оцієї гармонійності зовсім»* [36, Респондент 4]. *«Мені здавалось, воно і виглядало, і зараз, коли зробили, — дуже приємні враження»* [36, Респондент 3].

Що вам сподобалося найбільше? А чого, на вашу думку, не вистачає? Респонденти загалом позитивно оцінили благоустрій та чистоту простору, однак критикують відсутність озеленення, квітів, тіні, а також душевної атмосфери. Більшість сходяться на тому, що площа має вигляд, але бракує відчуття життя. *«Мені подобається відкритий простір»* [36, Респондент 1]. *«Бруківка викладена дуже добре, приємно ходити»* [36, Респондент 5]. *«Чисто, дороги гарні, площа*

простора» [36, Респондент 6]. «Так, там поруч ялиночки, але не вистачає квітів. Я б його різними квітами засадила або гарними чагарниками ялівця» [36, Респондент 2]. «Площа зараз якась вона нежива, якось... Ну, ніби той гарний, ніби... ну, якось воно не дуже вписується в наше містечко» [36, Респондент 4].

Як ви ставитесь до інсталяції “I love Павлоград”? Інсталяція викликає змішані враження: одні респонденти бачать у ній сучасну прикрасу та можливість ідентифікації міста, інші — критикують її стандартність або сумніваються в доцільності використання англійської мови. *«Дуже добре. Мені подобається. І хотілося б не тільки калькування чийось задумів, а щось унікальне своє» [36, Респондент 1]. «Це, скажем так, реклама нашого міста, бо фотографії люди виставляють в соцмережах» [36, Респондент 2]. «Взагалі, дуже мила така, так, дуже мила» [36, Респондент 4]. «Я там не фотографуюсь, але бачу, як інші це роблять. Потім чула, що якісь букви почали замазувати. Це вже вандалізм. Навіщо?» [36, Респондент 6]. «Коли вперше побачила, то я спитала сама у себе: "А чому не українською?"» [36, Респондент 3].*

Для чого такі інсталяції, на вашу думку? На думку респондентів, такі елементи мають емоційний і культурний сенс: нагадують про любов до міста, викликають ностальгію або просто створюють акценти в просторі для фото й спогадів. *«Це те, що потім через деякий час буде викликати ностальгію у кожного вже подорослішої людини» [36, Респондент 1]. «Я думаю, що це десь хтось колись у когось підглянув, і воно, от розумієте, як мода» [36, Респондент 4].*

Що б ви хотіли змінити на площі? Серед ключових побажань — повернення фонтану, більше зелені, квітів і збереження історичної спадщини. Респонденти прагнуть, щоб площа залишалась не лише центральною, а й живою, затишною і значущою для громади. *«Мені хочеться більше квітів, більше зелені» [36, Респондент 2]. «Фонтан, хоч невеликий — для душі» [36, Респондент 6]. «Фонтан гарно було б повернути. Там, здається, там навіть герб був. Вода в місті є, то чому б ні» [36, Респондент 7].*

Порівняльний аналіз сприйняття реконструкції Соборної площі Павлограда мешканцями різних вікових груп демонструє як спільні моменти, так і суттєві відмінності у ставленні до публічного простору, рівні очікувань, глибину емоційної прив'язаності та бачення майбутнього цієї локації. Кожна з вікових груп по-своєму сприймає функцію, форму та цінність площі, формуючи своє унікальне бачення того, яким має бути центральний міський простір.

Молодь віком 20–25 років здебільшого взаємодіє з простором площі у повсякденному транзитному режимі: це місце, через яке проходять дорогою до роботи, навчання, зустрічей. Проте така взаємодія не зменшує емоційної цінності площі для молодих людей. У їхніх відповідях звучить і ностальгія — вони пам'ятають площу з дитинства, з фонтаном, виступами, святами, дитячими прогулянками. Саме тому зникнення знайомих елементів міського середовища, зокрема фонтану, сприймається як особистісна втрата: площа втратила свій настрій, душевність, сенс.

Молоді респонденти прагнуть бачити площу живою, сучасною, динамічною. Для них важливі такі характеристики, як багатофункціональність, адаптивність, інклюзивність і доступність. Вони чітко вказують на необхідність функціонального наповнення: велодоріжки, місця для відпочинку, зони для молоді, сучасні арт-об'єкти, тінь, вода, озеленення, а також місця для самовираження. Їхнє ставлення до інсталяції «I love Павлоград» здебільшого критичне — її називають поверхневою, шаблонною, несучасною або такою, що не має зв'язку з локальним контекстом. Водночас молодь демонструє готовність долучатися до творення міського середовища, хоча й визнає, що не знала, як це зробити під час реконструкції. Для них участь — не формальність, а необхідна умова відчуття приналежності до міста.

Група респондентів віком 30–50 років виявила більш стабільну прив'язаність до площі як простору не лише щоденного користування, а й символічного значення. Вони мають глибшу пам'ять про події, які там відбувалися: концерти, зустрічі, ярмарки, громадські заходи, особисті спогади. У цій віковій категорії значно виразніша критика результатів реконструкції.

Зникнення знайомих елементів (фонтан, сцена, лавки, дерева) сприймається як втрата простору, що був живим, соціально насиченим, теплим. У відповідях респондентів часто трапляється фраза: «чисто, але порожньо».

Ця група здатна до структурованого, стратегічного бачення міського простору. Вони чітко формулюють потреби: відновлення фонтану, створення комфортних зон для відпочинку, забезпечення інклюзивності, врахування різних вікових груп, збереження культурної спадщини. Висловлюється готовність до участі в плануванні, але також і розчарування в існуючих механізмах — нерідко наголошується на відсутності конкурсу проєктів, недостатній професійності підходу. Ставлення до інсталяції «I love Павлоград» більш амбівалентне, ніж у молоді: частина визнає її корисною як елемент міського брендування, інші вказують на її візуальну недосконалість і символічну порожнечу.

Респонденти 50+ років демонструють найвищий рівень емоційного зв'язку з площею. Для них це не лише громадський простір, а сцена власного життя. Саме ця вікова група наповнює свої відповіді найемоційнішими спогадами: новорічні зустрічі, феєрверки, ялинка, спів під гітару біля фонтану, демонтаж пам'ятника Леніну. Площа в їхньому досвіді — це місце пам'яті, тяглості, спадкоємності. Їхній біль від втрати ключових символічних об'єктів (насамперед фонтану) особливо глибокий. Вони вважають, що простір втратив не лише функцію, а й зміст.

Ця група схильна до акцентування на культурному і духовному значенні міського простору. Вони пропонують ідеї, які апелюють до історичної глибини: відновлення чи музеєфікація археологічного шару (фундамент старого собору), створення сенсового ландшафту, де простір говорить із містянами. Вони бачать у площі не просто «вимощену зону», а місце, яке має «дихати містом». Їхнє ставлення до інсталяції «I love Павлоград» здебільшого стримане або критичне: вона сприймається як чужорідна, не автентична, декоративна. Часто згадується розчарування в її мовному оформленні, вандалізм, брак догляду.

Таким чином, попри спільне визнання значущості Соборної площі як центрального громадського простору, різні вікові групи формують своє бачення

її функції, змісту та форми. Молодь акцентує на динаміці, комфорті, функціональності й символічній новизні; середній вік — на багатофункціональності, гнучкості, збереженні ідентичності та якості середовища; старше покоління — на емоційній глибині, історичній пам'яті, духовності та унікальності. Кожна з груп по-своєму правомірно репрезентує потреби міста, і лише з урахуванням цих різних голосів можна сформулювати дійсно інклюзивний, живий, резонансний простір, який об'єднає минуле, теперішнє і майбутнє Павлограда.

Поєднання інтерв'ю (Додаток Б) та анкетування (Додаток А) дало змогу не лише зібрати кількісні показники, але й заглибитись у контекст щоденного використання простору, символічного значення площі та очікувань мешканців. Такий підхід є особливо цінним у дослідженні громадських просторів, адже дозволяє розглядати їх не лише як фізичну територію, а як місце пам'яті, ідентичності та соціальної взаємодії.

2.4. Рекомендації щодо формування сучасного простору Соборної площі Павлограда.

Формування якісного публічного простору в центрі міста потребує чіткого дотримання принципів людиноцентричності, функціональності, інклюзивності, сталості та відповідності локальному контексту. У практиці реконструкції публічних просторів, зокрема таких як Соборна площа Павлограда, важливо враховувати історичну, культурну та соціальну специфіку місця, адаптуючи загальні принципи до локального контексту.

Перш за все, доцільно акцентувати на принципі людиноцентричності — він передбачає створення такого простору, в якому всі мешканці, незалежно від віку, статі, фізичних можливостей або соціального статусу, почуватимуться комфортно й безпечно. Простір має бути доступним для людей з інвалідністю, людей похилого віку, батьків з дітьми. Оскільки на площі вже наявне рівне покриття без значних перепадів висоти, особливої необхідності в облаштуванні пандусів немає. Натомість слід зосередитися на усуненні потенційних бар'єрів, забезпеченні зрозумілої навігації та логічного зонування території. Особливу

увагу варто приділити тіньовим зонам — їх можна забезпечити за допомогою дерев із широкою кроною, навісів або пергол. Важливо також встановити зручні лавки з підлокітниками, питні фонтанчики, забезпечити наявність доступного громадського туалету.

Другим ключовим напрямом є розвиток багатофункціональності простору. Площа повинна поєднувати зони для транзиту, спілкування, культурних подій, відпочинку, ярмарків або вуличних вистав. Це дозволить використовувати простір упродовж усього року, а також протягом дня та вечора. У зв'язку з цим особливого значення набуває якісне освітлення: енергозберігаюче, тепле за спектром, безпечне, але не надто яскраве. Освітлення може мати декоративний характер, підсвічуючи елементи ландшафтного дизайну, лавки, дерева, а також створювати особливу атмосферу вечірньої площі.

Важливо також забезпечити простір для короткотермінового та тривалого перебування: зони для сидіння, міні-майданчики для дітей, місця для настільних ігор, шахових столів, мінісцену для вуличних виступів. Простір має бути живим і гнучким — таким, що підлаштовується під різні сценарії використання, від масових заходів до камерного відпочинку. Особливої уваги потребує збереження відкритої, візуально доступної серединної частини площі, що дозволяє організовувати події, але в будні не виглядає порожньо.

Ще один важливий компонент — повернення емоційної символіки. Значна частина мешканців у ході опитування акцентувала на важливості повернення фонтана — елементу, що був не лише водною інфраструктурою, а й важливим символом і місцем зустрічей. Рекомендується або відновити фонтан, або реалізувати альтернативне рішення — сухий інтерактивний фонтан, мультимедійну інсталяцію, що відтворює естетику води й додає сенсового наповнення. Подібний елемент може стати не лише функціональним, але й ключовим просторовим акцентом.

Особливу увагу варто приділити змістовному та культурному наповненню площі, її ролі як носія міської ідентичності, пам'яті й інструменту партисипації.

У центрі уваги тут має бути принцип «архітектури пам'яті», який передбачає збереження та репрезентацію історичних шарів простору.

Зокрема, доцільним є встановлення інформаційних стендів або інтерактивних елементів (наприклад, QR-кодів), які би знайомили мешканців і гостей міста з історією площі, розповідали про місце колишнього собору, архітектурні зміни, соціальні події. Такий підхід дозволить зробити простір «промовистим», посилити його емоційну глибину та освітню функцію.

Також рекомендовано розміщення арт-об'єктів або інсталяцій, що репрезентують локальну культуру, символіку, професії, пов'язані з історією Павлограда (наприклад, шахтарська спадщина, річка Вовча, національно-визвольна боротьба). Це можуть бути як скульптури, так і сучасні мультимедійні композиції, ленд-арт або об'єкти, створені спільно з громадою.

Важливо передбачити й інфраструктуру для проведення культурних заходів: відкриту сцену, місця для глядачів, точки підключення звуку та світла. Площа має стати простором для вуличних вистав, поетичних читань, лекцій, виставок, концертів. Її культурне життя повинне бути динамічним, інклюзивним і таким, що підтримує місцевих митців та ініціативи.

Нарешті, особливу увагу слід приділити впровадженню механізмів громадської участі — воркшопів, онлайн-платформ, громадських обговорень. Громада має бути не лише об'єктом впливу, а співтворцем простору. Це посилює довіру до рішень, сприяє вкоріненню ідентичності й відповідальності за спільний простір.

Одним із ключових інструментів залучення мешканців є регулярне проведення опитувань. Це можуть бути як цифрові онлайн-анкети, доступні через соціальні мережі чи QR-коди, так і традиційні вуличні опитування в публічних місцях. Такі методи дозволяють виявити реальні потреби користувачів простору, їхнє уявлення про комфорт, безпеку, привабливість площі. Дуже важливо не обмежуватись лише кількісними методами — доповненням мають стати якісні інтерв'ю, неформальні зустрічі, обговорення «на лавці», робочі групи з представників різних вікових і професійних груп.

Особливо ефективними є формати воркшопів, де учасники самі проектують пропозиції змін — на папері, макетах або в цифровому середовищі. Публічні обговорення з візуалізацією — макети, карти, фотоколажі до і після — дають змогу громаді краще уявити можливі варіанти та надати обґрунтовані коментарі.

Окремої уваги заслуговує роль локальних громадських організацій, молодіжних ініціатив, екологічних рухів, освітніх закладів. Саме ці структури найкраще розуміють контекст і специфіку життя у місті, мають доступ до широких груп населення та часто користуються високим рівнем довіри. Їхнє включення до обговорень дозволяє врахувати голоси тих, хто найчастіше лишається поза діалогом — людей з інвалідністю, мешканців околиць, учнів, студентів, молодих батьків, пенсіонерів. Крім того, громадські структури здатні модерувати конфлікти, пропонувати компроміси, координувати малобюджетні ініціативи, наприклад — громадське озеленення, тимчасове вуличне мистецтво, освітні проєкти для дітей та молоді.

Нарівні з інструментами участі не менш важливою є прозорість — відкритість усіх етапів ухвалення рішень і доступність інформації про реконструкцію. Це передбачає регулярне інформування громадян про перебіг робіт, бюджет, обрані підрядні організації, зміни в проєктній документації. Інформація має бути зрозумілою, систематизованою та публічною: вивішеною на сайтах органів влади, поширеною через соціальні мережі, доступною офлайн — через стенди, буклети, друковані інформаційні листи. Особливо ефективним є створення інтерактивної онлайн-платформи, де кожен мешканець міг би переглянути план, залишити пропозицію або відгук, подивитися відповіді влади. Це дозволяє уникнути чуток, знижує ризики інформаційного вакууму та недовіри.

Громадська участь має бути не разовою акцією, а частиною постійного процесу взаємодії між містянами, фахівцями та владою. Тільки в цьому випадку площа не буде просто простором для проходу чи фотозон, а перетвориться на справжнє «міське серце» — простір, у якому відображаються цінності, потреби

та мрії спільноти. Ідеальна площа — це результат діалогу, і тільки громада здатна надати цьому діалогу життєздатності, глибини та легітимності.

Висновки до Розділу 2

У другому розділі дипломної роботи було розглянуто формування громадського простору на прикладі Соборної площі в Павлограді. Аналіз історико-культурного контексту міста дозволив зрозуміти глибину символічного значення центральної площі для мешканців: від козацьких зимівників до промислового та культурного центру сучасності. Павлоград розвивався як місто з виразним публічним життям, у якому Соборна площа завжди була простором колективної пам'яті, свят, протестів, спілкування та культурної взаємодії.

Дослідження процесу реконструкції площі у 2019–2022 роках виявило як потенціал для оновлення простору відповідно до сучасних урбаністичних принципів, так і численні труднощі, пов'язані з реалізацією. Виявлено проблеми неефективного управління, недобросовісного виконання робіт, відсутності належної комунікації з громадськістю та зриви у процесі виконання проєкту. Разом з тим, у ході реконструкції відбулася трансформація ролі громади — з пасивного спостерігача в активного учасника публічного обговорення та контролю.

Аналіз громадської думки, здійснений через інтерв'ювання та анкетування, показав наявність глибокого емоційного зв'язку мешканців із площею та високі очікування щодо її якості, функціональності й культурного змісту. Респонденти різного віку виявили спільне бачення: площа має бути не лише візуально привабливою, а й зручною, безпечною, багатофункціональною, адаптованою до потреб різних соціальних груп. Серед ключових запитів — відновлення фонтану, збільшення кількості зелених зон, тіньових майданчиків, лавок, зон для проведення культурних заходів та створення можливостей для повсякденного перебування.

Також у розділі запропоновано практичні рекомендації щодо розвитку простору Соборної площі, які базуються на принципах людиноцентричності,

інклюзивності, збереження локальної ідентичності та культурної пам'яті. Особливу увагу приділено необхідності впровадження партисипативного планування, використання інноваційних інструментів участі громадян і створення простору, відкритого до змін і спільного використання. Усе це дозволяє розглядати площу як платформу для публічного діалогу, соціальної згуртованості та уявлення спільного майбутнього Павлограда.

Таким чином, Соборна площа виступає не лише об'єктом дослідження, а прикладом того, як публічний простір може відображати глибинні соціальні процеси — від боротьби за просторову справедливість до формування ідентичності міста через практики участі, пам'яті й взаємодії.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дипломного дослідження, можна стверджувати, що концепція «право на місто», сформульована Анрі Лефевром і розвинена Девідом Гарві, Марком Пурселлом та іншими дослідниками, є однією з ключових парадигм сучасної урбаністики. Вона розглядає місто не лише як фізичний простір, а як соціальний витвір, результат взаємодії між інституціями влади, інфраструктурою та мешканцями. Центральною ідеєю концепції є право всіх мешканців не тільки користуватися міським простором, але й активно формувати його структуру, вигляд, функції та зміст. Ця концепція кидає виклик неоліберальним підходам до управління містами, які зосереджуються на інтересах капіталу, часто ігноруючи потреби мешканців.

Аналіз теоретичних підходів до громадського простору показав, що він є багатоаспектним явищем. Це і фізична інфраструктура, і соціальний простір для взаємодії, і арена політичного вираження, і простір колективної пам'яті. Громадський простір виконує функції культурного обміну, рекреації, реалізації демократичних ініціатив, інклюзивності та локальної ідентичності. Його ефективне функціонування вимагає балансу між інтересами різних груп, підтримки сталого розвитку, інфраструктурної доступності та змістовного наповнення.

Історико-культурний аналіз Павлограда дозволив окреслити соціальні та культурні контексти, в яких функціонує центральна Соборна площа. Від моменту заснування міста вона була символом змін, боротьби, модернізації та локальної ідентичності. У XX–XXI століттях площа виконувала функції не лише адміністративного центру, але й місця свят, протестів, виступів, культурних подій, тобто слугувала справжнім публічним простором. Реконструкція 2019–2021 років стала точкою напруги між офіційною візією і очікуваннями мешканців.

Аналіз реконструкції Соборної площі виявив глибокі суперечності між задекларованими цілями модернізації простору і фактичними результатами. З

одного боку, проєкт декларував врахування культурної спадщини, партисипативний підхід та естетичну оновленість. З іншого — мешканці зафіксували низький рівень прозорості процесів, неврахування думки громади, неякісне виконання робіт і втрату ключових просторових елементів (фонтану, сцени, зелені зон). Технічні негаразди та управлінські конфлікти доповнилися соціальним розчаруванням.

Результати анкетування та інтерв'ювання мешканців різного віку виявили глибоку включеність громади у сприйняття Соборної площі як символічного та емоційного центру міста. Площа сприймається як місце пам'яті, ритуалу, дозвілля та ідентичності. Молодь прагне динамічності й функціональності, середній вік — культурного наповнення й зручності, старше покоління — збереження історичної спадщини та атмосфери. Попри вікові відмінності, усі групи виказали запит на зелені зони, лавки, тінь, водні елементи, мистецькі об'єкти та можливість впливати на подальші зміни.

На основі проведеного дослідження були сформульовані рекомендації щодо покращення функціональності, інклюзивності та культурної значущості Соборної площі. Серед ключових орієнтирів — відновлення фонтана, розширення озеленення, розвиток інфраструктури для сидіння, організація інформаційних стендів та інтерактивних історичних елементів, створення умов для проведення культурних подій, впровадження практик партисипативного планування. Таким чином, площа має шанс стати справжнім простором зустрічі, пам'яті, натхнення та єднання — за умови, що право на місто визнаватиметься не лише концепцією, а й реальною практикою. Увага до соціокультурного контексту, врахування думки громади, участь фахівців і комплексний підхід дадуть шанс зробити площу повноцінним громадським місцем, справжнім простором взаємодії, спільності та ідентичності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. (Не)задоволення публічними просторами / [ред. С. Жук]. – Київ : Фонд ім. Гайнріха Бьоля, 2018. – 152 с. – (Urban Studies ; вип. 3). – URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/urban_studies_3_edit.pdf
2. Анкетування мешканців Павлограда щодо реконструкції Соборної площі // Google Drive. – URL: https://drive.google.com/drive/folders/1bMF3YX1hy19dcPHbvDXj6levK6Gc_gY1?usp=drive_link
3. Бондаренко А. Методологія / Андрій Бондаренко ; літ. ред. Ю. Павлишин // Підзамче: місця та простори. – URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/projects/pidzamche/methodology/>
4. Всесвітня хартія «Право на місто» (2004). – URL: <https://www.right2city.org/document/world-charter-for-the-right-to-the-city/>
5. Гарві Д. Бунтівні міста: від права на місто до міської революції / Д. Гарві ; пер. з англ. О. Панченко. – Київ : Medusa, 2021.
6. Герасименко Л. В., Козаченко Г. В. Сталий розвиток міст в Україні: вектори та суперечливості // Baltic International Academy. – 2021. – С. 110–112. – URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/426/11351/23666-1?inline=1>
7. За зрив ремонту Соборної площі може відповісти інженер технагляду // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 10.03.2021. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/71812/>
8. Запропонували на гривню менше: обрано підрядника на ремонт Соборної площі // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 29.08.2019. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/56769/>
9. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень / Рада Європи. – URL: <https://rm.coe.int/16802eeddb>
10. Козлов В. Публічний простір як форма соціального буття // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Соціальні

- комунікації. – 2019. – № 1. – С. 55–61. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/297935318.pdf>
11. Коли закінчать ремонт Соборної площі в Павлограді? // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 06.07.2021. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/74845/>
12. Кривда Т. Аксіологічне наповнення публічності в урбаністичному просторі // Аксіологічні виміри публічного управління. – 2018. – № 13. – С. 113–121. – URL: https://axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam18_13.pdf
13. Матвій Хижняк — легенда? На чию честь перейменовують Павлоград? // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 22.04.2024. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/103294/>
14. Мозговий А. А. Сталий розвиток міст: передумови та суперечності / А. А. Мозговий // Інституційний репозитарій НГУ. – 2021. – URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c7b128a9-5886-46b1-b104-c0e248ef3451/content>
15. На Соборній площі з'являться кольоровий фонтан і величезний глобус // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 09.08.2019. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/56305/>
16. Обласна влада просить Павлоград забрати назад Соборну площу як недобудову // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 01.10.2020. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/65068/>
17. Павлоградська міська рада. В Павлограді встановлять пам'ятник учасникам визвольної боротьби. – URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/vstanovlennya-v-pavlogradivstanovlyat-pamyatnik-uchasnikam-vizvolno%D1%97-borotbi.html>
18. Павлоградська міська рада. Історична довідка. – URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/istorichna-dovidka>
19. Пам'ятник Хижняку прибрали // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 24.04.2024. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/103324/>

20. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України № 1359-XIV від 24.12.1999 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>
21. Реконструкція Соборної площі обійдеться майже в 20 млн грн // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 20.08.2019. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/56422/>
22. Реконструкція Соборної площі: підрядника підозрюють у привласненні бюджетних коштів // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 16.06.2020. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/61961/>
23. Ремонт Соборної площі в Павлограді зацікавила СБУ // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 17.06.2020. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/61969/>
24. Святкові заходи з відзначення Дня Державного Прапора України та 25-ї річниці Незалежності України // Павлоградська міська рада. – 2016. – URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/svyatkovi-zakhodi-z-vidznachennya-dnya-derzhavnogo-prapora-ukra%D1%97ni-ta-25-%D1%97-richnici-nezalezhnosti-ukra%D1%97ni-2.html>
25. Соборна площа: як просувається реконструкція і коли відкриття // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 22.12.2021. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/79114/>
26. Стало відомо, що відбувається з реконструкцією Соборної площі // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 24.01.2020. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/59758/>
27. Тищенко В. В. Формування комфортного публічного простору як елементу міського середовища // Вісник Київського національного університету будівництва і архітектури. – 2022. – № 1(121). – С. 98–103. – URL: <http://av.knuba.edu.ua/article/view/287969>
28. У Павлограді відсвяткували День міста // Павлоград.dp.ua. – 2014. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/4316/>

- 29.У Павлограді оголосять конкурс ескізів реконструкції Соборної площі та скверу ім. Шевченка // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 16.02.2018. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/33400/>
- 30.У Павлограді почався новий етап реконструкції головної площі // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 13.10.2021. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/76825/>
- 31.У Павлограді розпочалася реконструкція Соборної площі // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 07.11.2019. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/57864/>
- 32.Як виглядатиме Соборна площа після реконструкції? Пропонуйте ідеї // Незалежний портал Павлоград.dp.ua. 13.03.2018. – URL: <https://new.xn--80aafeg3bveo.dp.ua/35357/>
- 33.Якісні громадські простори: аналітичний огляд / U-LEAD з Європою. – 2021. – 30 с. – URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/776/ULEAD_public.pdf
- 34.Інтерв'ю респондентів віком 20–25 років // Google Docs. – URL: https://docs.google.com/document/d/1qnzofPzR16P99wQV73krblMPWPWVU4IB/edit?usp=drive_link
- 35.Інтерв'ю респондентів віком 30–50 років // Google Docs. – URL: https://docs.google.com/document/d/1h3UuCxg92gxRAtd3S60gw1cnmiCLIt_M/edit?usp=drive_link
- 36.Інтерв'ю респондентів віком 50+ років // Google Docs. – URL: https://docs.google.com/document/d/1F15BCC-q0sBmkxbBG_bi4Hz8rFam0E49/edit?usp=drive_link
- 37.ArchDaily. Public Spaces [тег/огляд]. – URL: <https://www.archdaily.com/tag/public-spaces>
- 38.Arjmand M., Salama A. Quality of public spaces and social interactions // Journal of Urban Management. – 2022. – Vol. 11, Issue 1. – P. 13–26. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2226585622000735>

39. Campos, R., Pineda, C. Right to the city and urban transformation: three decades of debate / R. Campos, C. Pineda // *Regional Studies*. – 2024. – Vol. 58, № 1. – DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2024.2399262> – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2024.2399262#d1e138>
40. Cities for People, Not for Profit: Critical Urban Theory and the Right to the City / ред. N. Brenner, P. Marcuse, M. Mayer. – London : Routledge, 2012. – URL: <https://erikafontanez.com/wp-content/uploads/2017/09/cities-for-people-not-for-profit-neil-brenner.pdf>
41. Decidim. – URL: <https://decidim.org/>
42. Jacobs J. The Death and Life of Great American Cities / Jane Jacobs. – New York : Random House, 1961.
43. Lefebvre H. Right to the City. – 1968. – URL: <https://theanarchistlibrary.org/library/henri-lefebvre-right-to-the-city#toc13>
44. Novák, J., Temelová, J. Participatory urban regeneration as a manifestation of the right to the city: learning from the Czech experience / J. Novák, J. Temelová // *Urban Transformations*. – 2022. – Vol. 4, Article № 30. – DOI: <https://doi.org/10.1186/s42854-022-00030-y> – URL: <https://urbantransformations.biomedcentral.com/articles/10.1186/s42854-022-00030-y>
45. Purcell M. Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant // *GeoJournal*. – 2002. – № 58. – С. 99–108. – URL: <https://faculty.washington.edu/mpurcell/geojournal.pdf>
46. SaferSpaces. What is a public space? – URL: <https://www.saferspaces.org.za/understand/entry/public-spaces>
47. Samarakoon, K. V. Inclusive Urban Design through the Right to the City: a Lefebvrian Perspective for Sri Lanka / K. V. Samarakoon // *IntechOpen*. – 2023. – URL: <https://www.intechopen.com/chapters/1177693>
48. Sennett R. The Uses of Disorder: Personal Identity and City Life. – New Haven : Yale University Press, 2008. – 224 с.
49. SmartCity. – URL: <https://smartcity.ua/>

50.UN-Habitat. Training Module on SDG Indicator 11.7.1: Public Space. – 2020. – URL:

https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/07/indicator_11.7.1_training_module_public_space.pdf

51.Zukin S. The Cultures of Cities. – Oxford : Blackwell Publishers, 1995. – 336 c.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік запитань для анкетування

1. Скільки Вам років?
2. Ваша стать:
3. Ви зараз проживаєте в Павлограді?
4. Як часто Ви буваєте на Соборній площі?
5. Як найчастіше Ви використовуєте Соборну площу?
6. Чи знаєте Ви, що Соборну площу реконструювали в останні роки?
7. Як Ви дізналися про реконструкцію Соборної площі?
8. Як Ви оцінюєте якість виконаних робіт на Соборній площі?
9. Чи вважаєте Ви, що реконструкція площі була завершена вчасно?
10. Чи задоволені Ви тим, як витрачалися бюджетні кошти на реконструкцію площі?
11. Чи вважаєте Ви, що процес закупівель та звітування про реконструкцію площі був достатньо прозорим?
12. Чи відомо Вам про факти розкрадання коштів під час реконструкції площі?
13. Як Ви вважаєте, чи врахували думку мешканців під час розроблення проєкту реконструкції площі?
14. Чи покращила реконструкція площі соціальні умови для різних груп населення (дітей, людей з інвалідністю, літніх людей)?
15. Чи врахували, на Вашу думку, думку мешканців під час планування реконструкції площі?
16. Які з наведених проблем, на Вашу думку, могли супроводжувати реконструкцію Соборної площі?
17. Чи відомо Вам про організацію культурних чи інших заходів на Соборній площі?

18. Чи могли би Ви назвати культурні чи інших заходи, що відбувалися на Соборній площі? Чи брали Ви в них участь?
19. Які події або активності Ви хотіли б бачити на площі у майбутньому?
20. Які елементи Ви б хотіли побачити на площі в майбутньому?

Додаток Б

Перелік запитань для інтерв'ю

1. Скажіть, будь ласка, чи проводите ви час у громадських місцях Павлограда? Які з них вам найбільше подобаються або запам'яталися?
2. А як щодо Соборної площі та Скверу Шевченка — ви буваєте там? Як часто?
3. З якою метою ви зазвичай туди приходите? Просто прогулятися, зустрітися з кимось, подивитися на щось, зробити фото?
4. Коли ви думаєте про цю частину міста — Сквер Шевченка і площу — ви уявляєте їх як окремі місця чи як один спільний простір? Чому саме?
5. Чи є у вас якісь спогади, пов'язані з цими місцями? Можливо, родинні історії, якісь події, випускні, святкування, перші побачення?
6. А якою ви пам'ятаєте площу або сквер раніше, до реконструкції? Що змінилося у вашому сприйнятті?
7. Ви знали про реконструкцію цих місць? Звідки дізналися — із соцмереж, новин, просто бачили на місці?
8. Чи цікавилися самі, як саме зміниться простір? Було взагалі бажання впливати на це, дізнатися більше?
9. Які у вас були очікування від реконструкції? Чого хотілося побачити?
10. І що в результаті — ваші очікування справдилися? Щось вразило або, навпаки, розчарувало?
11. Що вам сподобалося в оновленому просторі найбільше? А чого, на вашу думку, не вистачає?
12. До речі, як ви ставитесь до інсталяції “I love Pavlograd”? Ви її сприймаєте як символ міста чи просто як фотозону?
13. Чи фотографувалися біля неї самі або бачили, як це роблять інші? Як гадаєте, для чого такі речі ставлять у міському просторі?
14. Як би вам хотілося, щоб вони виглядали в майбутньому? Що б ви змінили або додали?

15.І наостанок — які ще громадські простори в Павлограді є для вас важливими? Чому саме вони?

Додаток В

Фото 1. Інформаційний банер про проєкт капітального ремонту Соборної площі м. Павлограда.

Джерело: Dnipro Express, стаття «Підрядники з Дніпра привласнили бюджетні кошти під час реконструкції Соборної площі в Павлограді», 2024.

URL: <https://dnipro.express/ru/post/podryadchiki-dneproga-ukrali-byudzhetye-sredstva-na-rekonstrukcii-sobornoj-ploshadi-v-pavlograde>

Фото 2. Площа до реконструкції

Джерело: Вікіпедія.

URL:

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Pavlograd_Soborna_Ploscha_Demontovaniy_Pam%27yatnyk_Leninu_\(YDS_7647\).jpg](https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Pavlograd_Soborna_Ploscha_Demontovaniy_Pam%27yatnyk_Leninu_(YDS_7647).jpg)

Фото 3. Площа зараз (9.05.2025).

Фотографія взята з особистого архіву авторки.

Фото 4. Сквер Шевченка.

Фотографія взята з особистого архіву авторки.

Фото 5. Сцена в сквері Шевченка.

Фотографія взята з особистого архіву авторки.

Фото 6. Місце для гри в шахи.

Фотографія взята з особистого архіву авторки.

Фото 7. Каплиця.

Фотографія взята з особистого архіву авторки.